

48797

102-106.

IV.
JIZ.

106

Slovanska knjižnica

Sad greha

Drama v štirih dejanjih

Spisal Engelb. Gangl

Snopič

102-103-104

Engelbert Gangl

Sad greha

Drama v štirih dejanjih

Tiskala in založila

Goriška Tiskarna A. Gabršček

V Gorici 1901

~~46.797~~

46.797

Vse pravice se pridržujejo.

Rokopisno razmnoževanje je po zakonu zabranjeno.

Odrom nasproti tiskano kot rokopis.

ID 030000 108

~~4597~~
~~4597~~

46797

Svojim staršem

Kdaj solčni luči zemlja vse poplača,
kar nje je moč ji naklonila v dar?
Ob nji se pomladi, ob nji se vrača
vенеčim rožam vonj, mladost in čar.

Kar prst rodi, to k solncu se obrača,
kot bilo žrtev bi željan oltar...
Na morju ladja je valov igrača,
a vstane solnce, in zbeži vihar...

Vi moj ste dan!... Kar je srce rodilo
dobrote, plemenitosti in sanj,
to se iz vas je v dušo mi prelilo.

Kar je obsenčilo me zlih dejanj,
še te ljubezni solnce je zlatilo:
»O, saj je naš! Ljubeče glejva nanj!...«

Sad greha

Osebe.

Gospa TAŠEVA
PAVLINA, njena hči
Župnik BREGAR
FRANC BREGAR, jurist
Profesor PAVEL KLEMENČIČ
KATARINA, njegova mati
ANA, njena hči
TONE MUREN, njen mož
ANKA, njiju hči
Profesor JOŽEF CELINA
ZDRAVNIK
Stari PRIMOŽ
Dekla MINA
SOSEDA
Nekaj starih ženic.

Dejanje se vrši v nekem letovišču koncem julija in v avgustu v sedanjih dneh.

7

6 + 3

na vrh, roba v veliki 2x, soko kmetika

PRVO DEJANJE

Vrt. V ozadju ograja, gosto zarastena z visokimi cipresami. Preko njih se vidi jasno poletno nebo, ki se boči nad vaško cerkvijo. V ospredju na levo vrtna lopa, obrastena z divjo trto. Tik nje klop. Na levo košata jablana, na nji ptičje gnezdo, pod njo klop. Med lopo in jablano je s peskom posut prostor, kamor drže dve poti: ena iz ozadja na desni, druga z leve strani. Poti se združujeta v ozadju tik meje. Tuintam raste kak cvetični grm. Popoldne... Solnce sveti jasno in vroče. Hladna senca pada na obe klopi. — Levo in desno od režiserja.

Primož

(kmetiški človek, star šestdeset let, docela obrit. Golorok je in s cipelami na bosih nogah. Na glavi ima širok slamnik. Pride z desne strani in poravnava z grabljami pesek po poti. Ko se prikaže na oder, bije ura. On se ustavi, dene desno roko za desno uho in šteje polglasno.) Ena... dve... tri... štiri... Haha! Štiri... (Grabi dalje.) Dam, dam, dam!... Štiri!... Južinat bodo prišli... Dam, dam, dam! — (V tem pride do jablane in se zadene, ker je obrnjen od nje, v klop, da glasno zaropče. Mladi ptički glasno sprhečejo v gnezdu in začno čivkati. Primož pogleda kvišku in poravnava klop, ki se je premaknila.) Hej, te, te, te!... Čiv, čiv, čiv!... Ali še niste izleteli, kričači? (Grabi dalje.) Hej, dam, dam, dam!... Bolje toplo gnezdo kot mrzla

hiša... Kot naša tu-le!... Dam, dam, dam... (Grabi dalje in odhaja proti levi.)

Župnik Bregar

(pride v tem z desne. Star je petdeset let. Visok, močan mož, dobrega, rdečega lica. Oblečen je črno. Lasje mu prehajajo na sivo. Večkrat potrese z odkrito glavo. Pozna se mu, da je nervozen. Roke ima sklenjene na hrbtu. V levi ima brevir. Ko pride na prizorišče, se ozira okrog in proti nebu, končno sede na klop pod jablano, se poravna, odpre brevir in se pre-
križa.) **In nomine...** (Nekaj časa moli, glasno mrmraje. Na desni nekaj zašumi. Bregar se nehote ozre tja in spet mrmra naprej.)

Gospa Taševa

(pride z desne. Šteje štirideset let, a človek bi sodil, da jih ima petdeset. Oblečena je v temnopisano ohlapno domačo obleko. Lase, ki so tuintam že posiveli, ima visoko počesane in nekoliko površno spete. Obraz ji je truden, blede. Pod očmi, ki ji gledajo živo in nemirno, ima črne proge. Hodi pokonci, samosvestno. Večkrat prestane v govoru in se prime za levo stran prsi. Na nji ni nič plemenitega. Izraz govora je oster. Vse vedenje kaže, da je mnogo in viharo živela. Sede na klop tik lope.) **Ah, človek bi umrl!** (Ker se župnik Bregar nič ne oglasi, reče še enkrat s poudarkom.) **Človek bi umrl!**

Bregar.

Ko bi ne bilo tako težko umreti! (Moli dalje.)

Taševa.

To je strašno! (Prime se za srce.) **Rajša težko umrem kakor še težje živim!**

Bregar.

Ne pregreši se zoper Gospoda, stvarnika svojega!
(Moli dalje.)

Taševa.

Samo pridiguješ!

Bregar.

Ne, sestra Pavlina! To stoji tu notri — ravnokar sem bral. (Zapre knjigo in jo spravi v notranji žep.)

Taševa.

Ah!

Bregar.

Mi smo bolni ljudje, sestra Pavlina!

Taševa.

Jaz že!

Bregar.

In jaz tudi, sicer bi ne prišel semkaj, iskat zdravja.

Taševa.

Ne mislim take bolezni, zunanje, telesne bolezni.

Bregar.

Vem, kaj misliš...

Taševa.

Jaz sem bolna v vsem svojem notranjem življenju.

Bregar.

Pojdi k izpovedi!

Taševa.

Jaz nisem kriva!

Bregar.

K izpovedi pojdi, Pavlina, da se ti olajša vest!

Taševa.

(Vstane.) Ali jaz — jaz, da, jaz mati...

Bregar.

(Tudi vstane.) Mati, mati, mati!

Taševa.

Ti me dražiš!

Bregar.

Ne dražim te! Ponovil sem samo besedo, ki si jo sama izgovorila.

Taševa.

A s kakim poudarkom!

Bregar.

S takim, kakršnega zasluži.

Taševa.

Ničesar si ne daš dopovedati.

Bregar.

To ni res.

Taševa.

Res je!

Bregar.

Če pa vem, da ni! Saj te vendar razumem, saj vendar verjamem, kar si mi že tolikokrat pripovedovala: ti ne maraš hčere, in hči ne mara tebe!

Taševa.

Pa kaj morem jaz zato?

Bregar.

Ali ni tvoja hči?

Taševa.

Da, moja hči je! To se reče: jaz sem jo povila...
A oče ji je bil on —

Bregar.

No, tvoj mož!

Taševa.

Ta strašni človek.

Bregar.

Tvoj mož — no, kaj hočemo!

Taševa.

O, ne spominjaj me nanj! Ne spominjaj me
tega človeka!

Bregar.

Pa zakaj si ga vzela? Ali ti nisem govoril tedaj:
Pavlina, premisli prej, preden stopiš z njim v zakon!
Ali ti nisem pravil tako?

Taševa.

Res!

Bregar.

Pa ti si premislila — seveda!

Taševa.

Ali mi je bilo kaj drugega storiti? Imela sem
takrat že otroka, starega dve leti. A on je silil vame,
ta nasilni človek! In, in...

Bregar.

No, da! Moja sestra je bila krepostna!

Taševa.

In vzela sem ga, da bi še drugi otrok ne bil brez očeta... O, strašno, strašno!

Bregar.

Da, da! Krepost je šla v Ameriko.

Taševa.

Kako mi je bil ta človek ostuden! To sem začutila šele pozneje! Žena mu je umirala, a on je objemal mene v kuhinji, kjer sem grela zanjo mleko! »Pridi, pridi, Ivan!« ga je klicala s postelje. On pa je grešil z mano — ta strašni človek!

Bregar.

To so ljudje! Živali bi ne mogle biti take!

Taševa.

In jaz sem bila mlada. Nekaj nenasitnega mi je plavalo po žilah, nekaj brezčutnega je ležalo v meni!... Bila sem igrača v njegovih rokah...

Bregar.

In takrat si bila zaljubljena — ne? Saj pravite tako? —

Taševa.

V njega — nezvestnika! V očeta svojega sina! Pustil me je na cesti kot vejo, ki jo vihar vrže z drevesa. Bogato se je oženil — jaz šivilja sem ostala sama z otrokom. Ali tisočkrat sem hotela k njemu in k njegovi ženi, pa sem ga ljubila, pa sem ga tako blazno ljubila! A otroka si se usmilil ti, Martin.

Bregar.

Da, dober fant, dober fant!

Taševa.

Zanesla me je nesreča v ono hišo. In potem, potem... saj veš, veš... Žena mu je umrla, in tri mesece pred porodom moje hčere si prišel ti in si me zvezal z njim! Ali tega ti nikdar ne odpustim!

Bregar.

Meni že smeš, a sebi ne!

Taševa.

In če se spomnim prvega večera, ko sva bila po poroki sama, takrat mi zalije dušo gnus! »Sedaj imam deklo, deklo!...« Fej, fej!

Bregar.

To so ljudje, ljudje!

Taševa.

In živel je, živel, o moj mož je živel! A jaz sem dojila doma hčer, a ljubila je nisem, nisem mogla ljubiti nje, ki me je vezala nanj, na njegovo hišo! Zadušila bi jo...

Bregar.

Moj Bog, to so grešne besede!

Taševa

(izmučena, sede.) In dohajal je domov pozno ponoči, vinjen in nenasiten! In dohajali so z njim prijatelji... (Z desnico si zakrije oči.) Prijatelji so dohajali... Ti si, Martin, duhovnik, in jaz se ti izpovedujem... Dohajali

so prijatelji in so popivali pri nas doma do jutra. On me je pa objemal, in vino mu je dišalo iz ust... Najprej jih je prihajalo več, potem pa samo eden, neki doktor medicine. Doktor medicine — lep in mlad — je napravil tako, da je prihajal sam z mojim možem domov, in tudi sicer večkrat... Večkrat, prevečkrat... In jaz sem imela sina in hčer in doktorja!... Jaz bi umrla! —

Bregar.

O, Deus!

Taševa.

Hči je jokala v zibeli in bila mi je napoti! S silo rojena — s silo vzgojena! In jaz sem sovražila oba — moža in hčer!

Bregar.

O, Deus, o, Deus!

Taševa.

In ko mi je umrl mož, ko ga je umorilo življenje, sem to dvojno sovraštvo osredotočila na hčer. To je res: vzrasla je brez materine ljubezni! — (Molk.) Kaj mi je ostalo? Nekaj malo denarja, hiša v mestu in ta vila. Denar in hiša sta šla v teku let... ostala je samo ta razpadajoča vila: zadnji denar za to (pokaže sebe) prodano blago! — In kaj bo potem?... Danes sem prilepila na vrtna vrata listek, da imam dve sobi prazni za tujce... Tako daleč smo prišli! Oni doktor medicine je skrbel, da so šli moji denarji. Starala sem se, in samo denar je imel še veljavo! A bilo ga je vedno manj, in moj prijatelj me je ostavil, in prišla so težka leta!

Bregar.

Zdaj je vrsta na hčeri.

Taševa.

Kakšna vrsta?

Bregar.

No, da skrbi za mater. Saj se je vendar kaj poštenega naučila v zavodu.

Taševa.

Moja hči me ne bo redila, mene ne, mene že ne! Rajša umrjem zdaj-le, pri tej priči!

Bregar.

A kdo te bo?

Taševa.

Umrta bom!

Bregar.

To so besede! — A če govorimo pametno, ti povem, da te bom jaz. Silno težko, a bom te. Ne boš mi umrta kot gobovec na gnoju...

Taševa.

Jaz nečem milosti, jaz bom umrta!

Bregar.

To so zgolj besede, sem rekel! Tvoj sin, moj nečak, me je stal lepih denarcev in me še bo — a ne misli, da ti hočem kaj očitati — pa zate bo še tudi kaj, dokler me Bog poživi.

Taševa.

In še v spanju, (pomišlja) še v spanju mi ne da miru moja hči.

Bregar.

No?

Taševa.

Po obedu sem kot po navadi zadremala — to se je zgodilo n. pr. danes — in prišla je k meni Pavlina in mi je rekla: »Mama, jaz grem od Vas. Tja grem, kjer mi bo lepše. In ravno sedaj grem, ko umirate...« In res! Rada bi izpregovorila, a jezik mi je bil težak kot iz svinca, in ni bilo besede iz mojih ust.

Bregar.

Sanje so sanje.

Taševa.

In govorila je dalje: »In tega ste krivi Vi, mama! Ravnali ste z menoj kot s pritepenko... In Bog je dal, da sedaj umirate, in jaz Vas ostavljam...« In zbežala je, jaz pa se nisem mogla geniti s sedeža. Telo mi je bilo trdo kot izklesano iz kamena, in tema, gosta in neprodorna, se je spuščala name...

Bregar.

Sanje so sanje, sestra Pavlina!

Taševa.

O, ko bi res umrla!

Bregar.

S sovraštvom v srcu?... Pojdi k izpovedi! Druge besede nisi vredna danes! (Hoče iti. Ustavi se.) Pavlina! Človek je predmet zunanjih in notranjih izkušenj. A nekaj mu leži tudi v krvi, nekaj, kar ustvarja njegovo individualnost. Duhovnik sem in vedno sem bil zvest svojemu svetemu stanu. Imel sem dovolj prilike, da sem gledal v človeška srca.

Poznam ljudi, ker sem se jih trudil izpoznavati. Gledal sem tudi vase in danes vem, da je greh človeku dostikrat slajši nego krepost. Krepost je drugi Kristus, ki ga pribijajo na križ. Malo je pa ljudi, ki pripoznavajo, da so sami krivi greha. Vest hočejo imeti čisto in krivico vale na nedolžnike. Ti si tudi med takimi ljudmi. Sama si rekla prej: »Jaz nisem kriva!« — Ali je bil prej greh, ali prej človek? Ali je bila prej tvoja hči, ali ti? No, pa da ne rečem greh, vzemimo, da je bila to slabost. Zakaj slabost je tista posoda brez dna, kamor se iztekajo vsa uživanja. In naše meso je tako, da rado uživa. In to je res: užitki — bodisi kakršnikoli — nas dvigajo iz normalnosti, in napeti in razburjeni živci, hrepeneči po utešenju, nas dvigajo v nekaj, kar imenujemo zemsko sladkost. Če bi ne bilo tega, pa bi ne bilo užitkov, celo tega pojma bi ne poznali. Ne bom te učil sedaj, Pavlina, kaj je prav, kaj ni prav: danes nisi za take reči. A nekaj ti lahko rečem: Upor je znak moči. Ti se upiraš in nečeš priznati svoje krivde. To je znamenje, da še ni v tebi vse umrlo. Nad vsem tem, kar živi v tebi, čuje eno, neugasno oko, oko pravice in sodbe! Danes so se zbudili črvi v tvoji duši in jo razjedajo! Pomisli, da je Pavlina tvoja hči. In če ima človek kaj, to ostavi svojim otrokom. Otroci so dediči svojih staršev! In ti veš, kaj vse lahko podeduje Pavlina po svoji materi in po svojem očetu! Brez testamenta lahko vse to preide nanjo, zakaj Pavlina ne pozna materine ljubezni! In ali je kje človek, ki bi mu privoščila te črve, ki te razjedajo? — Premišluj nekoliko o tem, Pavlina, in pojdi k izpovedi! (Odide na levo. Ko odhaja, odpre brevir, se prekriža in glasno mrmraje moli.)

Taševa

(se prime z obema rokama za čelo.) **Nič ne bom premišljevala, nič, nič! Jaz je ne ljubim!** (Začujejo se stopinje na desni, Taševa vstane in sede v lopo.)

Pavlina

(pride z desne. Stopa počasi in bere v knjigi. Po rasti je podobna materi: visoka je in precej sloka. Stara je osemnajst let. Oblečena je v domačo ohlapno krilo bledordeče barve, obšito ob vratu in koncem rokavov z belimi širokimi čipkami. Obleka ji je ob vratu močno izrezana. Ob vratu ima speto zlato verižico, na kateri visi zlata štiriperesna deteljica. Lasje kostanjeve barve so moderno spleteni. Ko pride na prizorišče, si sname z glave širok, bel slamnik brez vsakega nakita. Njeno vedenje je živahno. Lepo lice, lahno nadahnjeno z rdečico, kaže poželjivost, takisto oči, ki so žive in ognjene. Stopiti hoče v lopo, ko pa zagleda mater, gre pod jablano in sede na klop ter bere dalje. Deklamuje polglasno.)

»...Nikaka težka služba — ne, prav lahka!
Smehljaje boste jo opravljali
in z radostjo največjo, gospodična!
Obleko svileni Vam kupim sama
kar zdaj gredoč, tako namestu are...«)

Taševa.

O, molči mi in ne moti me!

Pavlina.

Nisem Vas hotela motiti, mama!

Taševa.

Potem molči!

---

*) Glej: Aškerc, »Nove Poezije« stran 51!

Pavlina

(zapre knjigo.) Še brati ne smem.

Taševa.

Še preveč bereš, preveč!

Pavlina.

To je še edino, kar delam rada.

Taševa.

Seveda, ker nimaš drugega dela!

Pavlina.

Saj drugega tudi ničesar ne znam. Brati sem se naučila — to je morda edino.

Taševa.

A ti bereš samo take reči, ki niso zate.

Pavlina.

Ali naj berem »Knjižnico za otroke« ?

Taševa.

No, saj si pač otrok! •

Pavlina

(vzdihne.) O, da! Otrok!

Taševa

(jezno.) Otrok si — a ničvreden!

Pavlina

(vstane.) Mama!...

Taševa

(vstane in pride iz lope.) Kakšen glas je to?! — Otrok si — a ničvreden!

Pavlina.

Vreden svoje matere!

Taševa

(vedno v večji jezi.) Reci mi še enkrat tako in dobila boš plačilo, kakršnega zasluži tak umazan govor! (Zažuga ji s kazalcem.)

Pavlina

(takisto razburjena.) Kaj mislite? Ali sem stara pet let? Ni me gladila Vaša roka, pa tepla me tudi ne bo!

Taševa.

Samo če hočem!

Pavlina.

Pa ne bo!

Taševa.

Pa bo! (Zamahne z roko, a Pavlina se umakne udarcu.)

Pavlina

(v solzah.) Vedno ste bili taki z menoj! Sram me je take matere!

Taševa.

A mene sram take hčere!

Pavlina.

A jaz ne bom več tega prestajala! Jaz grem, jaz grem, in jaz vem, kam!

Taševa.

Pojdi, pojdi, pojdi!

Pavlina.

Da, pa s sovraštvom do Vas.

Taševa.

O, pojdi, pojdi, s komer hočeš! Pojdi, da te ne vidim! Pojdi precej, da te ne vidim! Pojdi, pojdi!

Pavlina.

Kadar bom hotela sama... In to bo morda kmalu! A povem naj Vam, da niste bili nikdar moja mati! Še mačeha ne!

Taševa.

Ali te nisem dala v šolo?

Pavlina.

O, da! In tamkaj sem se naučila, med prijateljicami sem se naučila mnogokaj in danes sem stara trideset let!

Taševa.

Otrok z osemnajstimi leti.

Pavlina.

Leta niso starost...

Taševa.

Pa so zrelost...

Pavlina.

In jabolko je zrelo in bo padlo z veje...

Taševa.

Samo daleč naj pade od debla!

Pavlina.

Dozorelo je v svobodi, ne na tem (pokaže mater) deblu.

Taševa.

Zatorej pojdi tja, kjer ti bo bolje!

Pavlina.

Kot beračica po svetu, od hiše do hiše, od — —

Taševa.

Od?... Od?

Pavlina

(stopi k nji in ji govori na uho). Prodala se bom kot ste se Vi, kot ste se Vi!...

Taševa

(pobledi še bolj in se ugrizne v ustnico.) Pavlina!

Pavlina

(stopi na prejšnje mesto.) Da!

Taševa

(si obriše z ruto čelo.) To ni res!

Pavlina.

Tako sem morala čuti v mestu! In tedaj se je vse podrlo v meni! Vse se je podrlo v meni — vse! (Prsa se ji burno dvigajo.)

Taševa

(tiho, proseče.) O, pojdi, pojdi, pojdi! (Odhaja s trudnimi koraki na levo.)

Pavlina.

Pojdem! (Sede na klop pod jablano.) O, pojdem in vem, kam! O, moja mati! (Obraz nasloni ob roke in

bridko, dolgo joka. Potem se naglo zravna pokonci, odpre kujigo in bere naprej.)

»..... tako namestu are!

Godilo se Vam dobro bo pri nas.

Jedij najboljših bo Vam na izbero...«

(Z ruto si zakrije oči in joka. Potem spet bere.)

»Šampanjec peni često se pri nas...

In vsak dan je pri nas vesela družba...

O, dolgčas nikdar Vam ne bo. To jamčim!

V salonu mojem shajajo se radi

bogati, elegantni kavalirji...«

(Nasloni se nazaj, knjigo dene poleg sebe in ponavlja na pamet.)

»Nikaka težka služba — ne, prav lahka!...«

Franc Bregar

(pride med tem z leve. Šteje dvajset let. Lep, inteligenten človek v sivi poletni obleki brez telovnika. Brčice in lasje, počesani nazaj in precej bujni, so svetle barve. Pokrit je z belo čepico. V vedenju je nekaj plašen, neuglajen, vendar odkrit in simpatiški. Ko zagleda Pavlino, se ji približa po prstih od zadaj in ji zatisne oči.)

Pavlina

(potiplje njegove roke.) Ah, pusti šalo, Franc!

Franc.

Ho, Pavlina! Ta glas je jezen! (Stopi pred njo, se odkrije in ji poda roko.) Ali smo jezni, Pavlinček?

Pavlina

(mu seže v roko.) Divji, ne samo jezni!

Franc.

Za Boga!

Pavlina.

Prav tako! Saj nimam biti komu lepa, niti čemu lepa. Ničesar mi niso dali, a vse so mi vzeli: sedanjost in bodočnost. A nekaj imam v sebi!

Franc.

Kaj?

Pavlina.

In tega mi ne vzame nikdar nihče!

Franc.

Kaj?

Pavlina

(odločno.) Franc, jaz sovražim svojo mater!

Franc.

Pavlina...

Pavlina.

Jaz jo sovražim iz dua duše! Dala mi je življenje, to umazano, grdo življenje! In jaz jo sovražim!

Franc.

Bodi mirna!

Pavlina.

Ah! (Sede na klop pod jablano, Franc poleg nje.) Ti si otrok, Franc, in ne veš, kaj je življenje.

Franc.

A ti v svojih letih?

Pavlina.

Da, da, da!

Franc.

Bodi mi torej učiteljica!

Pavlina.

Veš, kaj je bila moja mama?

Franc.

Kaj je bila moja teta?

Pavlina

(se skloni k Francu in mu nekaj zašepreče na uho.)

Franc

(zavzeto.) Pavlina!

Pavlina.

Da! (Oklene se ga in joka.)

Franc.

To je neumnost, to ni res!

Pavlina.

Imela sem odkritosrčno prijateljico v zavodu. Hči je tistega trgovca, ki je kupil hišo v mestu, ki je bila prej naša. A ko je še moja mati živela tam, so že stanovali v tej hiši. In moja prijateljica je čula pogovore, ki so ji razburjali kri... In vse mi je povedala, do konca — vse!

Franc.

In ti verjameš?

Pavlina.

Da! Materi sem prej to omenila, in videl bi jo, kako je okamenela, kako ji je izginila z lica zadnja kaplja krvi.

Franc.

Tako, tako!

Pavlina.

In v meni je vse umrlo — vse! Vse, kar je bilo blagega v meni, se je pogreznilo v brezdno. Ostala sta mi v žilah kri in v srcu gnus... Jaz pojdem, jaz pojdem! Jaz moram iti!

Franc.

Ostani, ostani pri meni, Pavlina! (Oklene se je.)
Pri meni ostani!

Pavlina

(ga odviije od sebe.) Ah, pusti to! Jaz imam kri!

Franc

(se igra z deteljico ob vratu.) Glej, ko sem ti to-le poslal za god, sem ti pisal, da boš srečna, Pavlina! (Poljubi deteljico.)

Pavlina

(v razburjenju.) Višje, višje!

Franc

(jo poljubi na ustna.) O, Pavlina, Pavlina!

Pavlina

(onemogla.) Ah!

Franc.

In midva sva si tako slična.

Pavlina.

Kot noč in dan...

Franc.

Po obrazu mislim. (Vzame iz žepa majhno ogledalo, pritisne Pavlino k sebi.) Le glej! Isti nos, iste oči, ista usta...

Pavlina.

Saj sva si bratranca, Franc!... Ista usta...
(Strastno ga poljubi, potem naglo vstane.) O, pojdi, pojdi stran!

Franc.

Pa tukaj je tako lepo.

Pavlina.

Grem pa jaz! (Hoče iti.)

Franc.

Ostani! Saj moram pisati prijatelju pismo. Do južine se vrnem. (Hoče jo poljubiti.) Pavlina!

Pavlina

(se brani.) Pojdi!

Franc

(odide na desno.)

Pavlina

(se globoko oddahne. Sama ne ve, kaj bi storila. Z bližnjega grma trga rože, jih mečka in nervozno, burno meče ob tla.)

Primož

(pride z leve. Z njim prideta prof. Pavel Klemenčič in prof. Jožef Celina.) Tu, prosim, gospoda, kar naprej! (Kaže na desno.) Tam je vila in v nji so nemara gospa.

Profesor Pavel Klemenčič

(je star osemintrideset let, visoke rasti in odkritosrčnega, prijaznega lica, ki pa ni lepo. Ima polno, dolgo črno brado, ki jo prepletajo sive niti. Plešasto glavo mu krije črn mehak klobuk. Nosi naočnike. Oblečen je v sive hlače in temno salonsko suknjo. V desnici ima solnčnik. Vedenja je plahega, mehkega. Kaže dobro srce in neuglajenost v občeivanju.)

Profesor Jožef Celina

(šteje štirideset let in je nekoliko manjši od Klemenčiča. Lice mu je še sveže in prikupno. Ob straneh pristrižena brada in nazaj počesani lasje, ki jih krije slamnik, so kostanjeve barve. Oblečen je v svetlo poletno obleko. V desnici ima palico. V govoru in vedenju je samo nasprotje Klemenčičevo. Nosi ščipalnik. — Oba rečeta hkrati.) **Hvala!**

Primož

(zagleda Pavlino.) **Pa tu so naša gospodična.** (Pokaže Pavlino in odide na levo.)

Celina

(se odkrije in spet pokrije. Takisto Klemenčič.) **Dovolite, gospica! Profesor Jožef Celina,** (pokaže Klemenčiča) **profesor Pavel Klemenčič.**

Pavlina

(uljudno.) **Drago mi je!** (Poda obema roko.)

Celina.

Pripeljala sva se sinoči semkaj, da prebija tu letošnje počitke.

Pavlina.

A tako!

Celina.

Danes iščeva stanovanja. Brala sva na vrtnih vratih listek, da sta v tej vili še dve sobi prazni.

Pavlina.

Da, to je res.

Celina.

In gevorila bi rada z milostno gospo mamá, če bi hotela naju vzeti pod streho.

Pavlina.

O, brez dvoma.

Klemenčič.

Tu bi bilo prav prijetno, prav prijetno! (Gleda proti levi in se spne na prste.) Glej, prijatelj, tamkaj vidim svojo rojstno hišo.

Celina

(takisto.) Da, res!

Pavlina.

Ali ste tu doma, gospod profesor?

Klemenčič.

Da, tu sem doma! (Kaže na levo.) V oni-le hiši sem rojen.

Pavlina

(tudi kaže na levo.) A tamkaj?

Klemenčič.

Ne! Tam-le. Tam doli onkraj potoka! Vidite? Iz dimnika se vije tenak dim.

Pavlina.

A tako! To je Vaš rojstni dom! No, precej daleč od tod.

Klemenčič.

Da ga le gledam! — Uboren je in tesen. V edini sobi ni prostora za nas vse, zato rej si morava s prijateljem iskati drugod stanovanja. (Ozira se okrog.) In tu bo prijetno!

Celina.

Počakaj, prijatelj! Prej morava govoriti z milostno gospo, če nama sploh dovoli, da smeva uživati to prijetnost.

Pavlina.

Mama vama gotovo da obe sobi.

Celina.

Ali bi bilo mogoče, da govoriva z milostno?

Pavlina.

O, prosim! A mama ni v vili.

Celina.

Tako?

Pavlina.

Odšla je ravnokar tja dol (pokaže na levo) v ono smrečje. Dovolita, gospoda, da jo pokličem.

Celina.

Nikar se ne trudite, gospica! Saj grem lahko sam tjakaj. Torej tam pod onimi smrekami! (Kaže na levo.)

Pavlina.

Da, tam!

Celina

(Klemenčiču.) Ti pa lahko tu počakaš...

Klemenčič.

Če nisem gospici v napotje...

Pavlina.

O, prosim! Nikakor ne!

Celina.

Takoj se vrnem, da ti poročam o svojem uspehu; Vaše zagotovilo mi zbuja upanje, gospodična! (Odkrije se.) Klanjam se Vam, najlepša med tem cvetjem! (Od-haja na levo.)

Pavlina.

Sladkih besedi ste, gospod profesor!

Klemenčič.

O, moj prijatelj zna! Jaz ne tako.

Pavlina

(kakor da ni slišala, sede na klop pri lopi.) Torej Vi ste tu doma, gospod profesor?

Klemenčič.

Da, tu!

Pavlina.

Pa prosim, sedite! (Odmakne se proti desni.)

Klemenčič

(sede in dene klobuk poleg sebe.) Hvala!

Pavlina.

Pa Vas še nisem videla v tem kraju.

Klemenčič.

Saj sem le redkokdaj doma. Odročno mi je, z Dunaja hoditi semkaj.

Pavlina.

Ali službujete na Dunaju?

Klemenčič.

Da, s prijateljem Celino službujeva na isti gimnaziji. No, in kadar imam velike počitnice, prihajam za par dni domov k stari svoji materi —

Pavlina.

K materi...

Klemenčič.

Da! No, letos pa sem se odločil, da prebijem ves svobodni čas tu doma. Tem prijetnejše mi bo, ker je moj prijatelj z menoj, a tem žalostnejše mi bo, ker mi je mati bolna.

Pavlina.

Bolna?

Klemenčič.

Prišla so leta, in njeno življenje se izteka. In moja mati bodo umrli! Pa kaj hočemo? Smrt je plačilo za naše življenje, pa naj smo živeli dobro ali slabo. No, in potem bom še bolj osamljen nego sem sedaj.

Pavlina.

Vi ste samski?

Klemenčič.

Da!

Pavlina.

In ljubite svojo mater?

Klemenčič.

Da, ljubim jo iz srca.

Pavlina.

In mati Vas?

Klemenčič.

Ne tako!

Pavlina.

Tudi ne! Menda so vse matere enake.

Klemenčič.

To je prišlo tako! Moja mati je kmetiška žena. In vse kmetiške matere hočejo, da bi bili njih sinovi

duhovniki. Jaz se pa nisem vdal tej materini želji, in to jo je žalostilo in bolelo in še sedaj jo žalosti in boli. Tega mi ne more odpustiti. »O, ko bi bil moj Pavel gospod, ko bi bil gospod!...« Tako mi vedno očita. In nič ne pomaga, četudi sem ji že tolikokrat razjasnil, da ni vsak človek za ta stan. Mati vzdihuje in vzdihuje. In čim starejša je, tembolj obžaluje, da nisem dukovnik. »In zame bi maše bral, in moja duša bi bila izveličana...« Kaj hočemo? Ljudje imajo svoje nazore!

Pavlina.

Da, da!

Klemenčič.

Tudi moja sestra, ki je omožena na domu, je tolikokrat dopovedovala materi, da je tudi tako dobro zame, da tudi tako lahko molim za mater. A vse to nič ne pomaga! To so kmetiški ljudje, katerih svet sega dotja, do koder segajo oči: do tistih gorá. (Pokaže v okrog.) A vendar imam tako rad to staro svojo mater. Ko sem jih videl sinoči, kako so se posušili, kako se jim nagiblje dan, tedaj so me polile solze. V trenutku mi je stopila vsa preteklost pred oči. Kako me je ljubila kot otroka ta dobra žena! Njeno toplo srce je gorelo zame. Njene svete oči so čule zame. Njena pobožna duša je molila zame.

Pavlina.

O, mati, mati!

Klemenčič.

Jaz ji ne zamerim, ker mi ne kaže sedaj več tako odkrito svoje ljubezni. Nemara je moja mati tiste vrste človek, ki rad skriva, kar čuti. A pred

smrtjo se bova že docela poravnala. Ali, moj Bog, kako se bojim tistega trenutka! Že misel nanj me navdaja s strahom. Neka praznota mi sili v srce... Imam sestro, ki jo imam rad — to je res. A sestra ni mati. Mati je samo ena, samo ena!

Pavlina.

Pa morda še ne bo umrla!

Klemenčič.

Z njo mi bo umrlo mnogo, mnogo! Tudi velik del veselja do dela in življenja. A umrla bo, saj ji že pojema sapa, in njene oči so osteklenele in mrtve... Ah, pa pustimo to! — A prej ste nekaj rekli, gospodična, kar bi bilo treba razjasniti.

Pavlina.

Prosim, kaj?

Klemenčič.

Če sem Vas prav slišal, ste rekli: »Tudi ne! Menda so vse matere enake.« Ali niste tako rekli?

Pavlina.

Da, tako sem dejala.

Klemenčič.

In — oprostite mi to vprašanje — zakaj ste to rekli?

Pavlina.

Tako težko mi je govoriti o tem.

Klemenčič.

Torej mora biti kaj posebnega.

Pavlina.

O, da, da!

Klemenčič.

Govorite torej! Lažje Vam bo!

Pavlina.

Zato sem rekla, ker jaz nimam matere!

Klemenčič.

Saj govori kolega Celina z njo.

Pavlina.

Ali jaz ne vem, kaj je to mati, kaj je prava mati. Ne vem, kaj obsega to ime. Jaz ne poznam toplega srca materinega, ne poznam njenih svetih oči, ne poznam njene pobožne duše. Kot kamen na cesti, kot oblak pod nebom stojim sama vse svoje žive dni!

Klemenčič.

To je žalostna izpoved!

Pavlina

(vedno bolj razvneto.) Moja mati me sovraži! Zrasla sem sama brez njene ljubezni. Njene besede so biči, njeni pogledi so noži — njeno življenje je moja sramota!

Klemenčič.

Za Boga, Vi mi govorite stašne reči!

Pavlina.

Take, kakršne so v resnici. A še takih ne — vse milejše, vse milejše, ker mi še ne gre prava beseda iz ust.

Klemenčič

(pomišlja.) Hm, hm! Kaj nam je storiti?

Pavlina.

O, nič, prav čisto nič! Do grla sem že sita tega strašnega suženstva, tega preziranja, tega trpinčenja. Vse, kar je položila priroda vame plemenitega, mi je vzela in pokončala mati. Usposobila me je za vsako dejanje. Nič ni tako grdega, kar bi me odvrnilo od sebe. Pogubilo me je popolnoma njeno sovraštvo!

Klemenčič.

In Vi?

Pavlina.

Jaz, jaz? Jaz nisem jaz! Trezne, umirjene misli ni v moji glavi! Sposobna sem za vse. In človek, ki je sposoben za vse, lahko živi. Kdo vpraša, če tudi pošteno? Poštenost je neumnost, krepost je za zvestega psa!

Klemenčič.

Gospica, Vi govorite strašne besede!

Pavlina.

Da, da, da! Zatreči v sebi vse, kar je človeškega, vdati se željam telesa in krvi, iztrgati iz sebe zadnjo koreninico sramú in zmernosti — to sem se naučila od matero! In jaz jo črtim!

Klemenčič

(nemirno.) Ali kaj nam je začeti? Vi se mi smilite! Pa kaj nam je začeti? (Misli.)

Pavlina.

O, moj Bog, kako sovražim to žensko! In za vse, kar imam od nje, se bom maščevala, maščevala! Enako z enakim! Sramota s sramoto! Greh z grehom! O, naj jo ugonobim, kakor je ona mene. (Razburjena vstane.) Jaz nimam več moči!... Izgubljena sem, izgubljena! Veliko življenje me bo pogoltnilo, kot noč dan me bo odelo s temo in obupom!

Klemenčič

(vstane.) Vas moramo rešiti! (Hodi in misli.)

Pavlina.

O, rešite me, rešite! — Ne, ne, ne! — Da, rešite me! Ne, pustite me, pustite! Kot žejna roža trepečem po hladilu! Stran, stran, stran! Živeti moram!

Klemenčič

(še vedno misli.) Rešiti, da, da! Ali kako Vas naj rešim? (Hipoma se ustavi.) Ali hočete iti z menoj?

Pavlina.

Kam?

Klemenčič.

Z menoj na Dunaj.

Pavlina.

Po kaj?

Klemenčič.

Vzamem Vas za ženo!

Pavlina

(se zdrzne.) Za — za — ženo! (Bridko se nasmeje.) Hm, za ženo! (Domisli se nečesa.) O, mati, mati! (Da mu roko.) Da, jaz grem!

Klemenčič

(ji poljubi roko. Veselo.) Ah, Vi greste!

Pavlina

(se nasloni nanj, strastno.) Da, jaz bom Vaša žena, Vaša zvesta žena! (Trepeče mu na prsih. Klemenčič ji poljubi lase.) Tvoja žena bom — jaz, jaz — Pavlina... (Odločno.) A to mora biti naglo, naglo, silno naglo! Moja mati je hudobna in lahko napravi, da Vam ne bom žena!

Klemenčič.

O, pri Bogu, ki boste moja žena! Jaz Vas moram in hočem rešiti. In to mora biti takoj!

Pavlina.

Pa to je prišlo tako naglo.

Klemenčič.

Četudi, a ostane! Vaše nesrečno mlado življenje mi je ganilo srce. In odprlo se je Vaši podobi! Vi mi boste žena! In lepo in mirno bova živela! (Z leve začujeta govorjenje.)

Pavlina

(se oklene Klemenčičeve desnice.) Zdaj prihajajo, zdaj prihaja moja mati!

Taševa

(gre v sredi med Celino in Bregarjem. S Celino je v živem razgovoru.)

Celina.

Tu je, milostna, moj kolega — (Ko zagleda Klemenčiča in Pavlino, ostrmi.) A!

Dekla Mina

(štiridesetletna ženska v preprostem, bolj kmetiškem krilu pri-
nese z desne na podstavku posodo s kavo in štiri skodeljice ter
vse to odnese v lopo in postavi na mizo.) Tu je južina!
(Odide na desno.)

Taševa

(zavzeta.) Kaj to pomeni?

Klemenčič

(stopi bliže in se pokloni.) Milostna gospa, prosim za
roko Vaše hčere!

Taševa

(omahne župniku v roke.) Za Boga!

Celina.

Prijatelj!

Klemenčič

(mirno.) Prosim za roko Vaše hčere, milostna!

Taševa

(bi rada kaj rekla, pa ne more.) Hm — tako — tako! —
Pavlina! — To je — je — stra — strašno. (Potegne
župnika za seboj in odide omahovaje na desno. Ko hoče s
prizorišča, sreča Franca.)

Franc.

Kaj Vam je, teta?

Taševa

(pokaže z roko Klemenčiča in Pavlino, potem odide z Bre-
garjem.)

Franc

(stopi k Pavlini.) **Pavlina!**

Pavlina

(mirno.) To je moj bratranec, Franc Bregar, jurist!
(Pokaže Klemenčiča.) Moj ženin...

Celina

(pristopi sam k Francu.) Profesor Jožef Celina.

Franc

(stoji nekaj časa tiho, potem poda Pavlini roko). Čestitam!

Klemenčič.

A midva, prijatelj, morava v hotel, da nama
semkaj znosijo najine reči. Saj si dobil stanovanje, ne?

Celina.

A kaj je to?

Klemenčič.

Saj si dobil stanovanje, ne?

Celina.

Da!

Klemenčič.

Pojdiva torej! (Vzame klobuk s klopi in da Pavlini
roko.) Pri Bogu, Vi boste moja žena! (Pokloni se in odide
s Celino na levo.)

Franc.

Ali kaj si storila, Pavlina?

Pavlina.

Prodala sem se...

Franc.

In zdaj bom čisto sam! Brez očeta in matere
— brez tebe! — To je moja kazen, ker sem neza-
konski sin! Šel bi k materi na grob in bi ji tožil

svojo osamelost. A ta grob je tako daleč!... A jutri se odpeljem tja!

Pavlina.

Nikar ne hodi, Franc! (Pograbi pest peska in ga vrže v veje jablane. Ptički z glasnim kričem izlete.) **Glej,** tako so me spodili, in jaz sem zletela v svobodno življenje! (Prime Franca za roko.) **O, Franc,** ljubila te bom z vso svobodo svoje duše!

Franc

(se ji iztrga.) **Jaz grem na pošto.** (Odide na levo.)

Pavlina.

A jaz grem pit kavo. (Odide v lopo.)

Konec prvega dejanja.

DRUGO DEJANJE

Soba v vili. V ozadju vrata, ki drže na hodnik. Na desno dvoje vrat. Vrata v ospredju drže v Celinino sobo, vrata zadaj na hodnik. Ona v ozadju in ta so steklena. Na levo zadaj so vrata v Klemenčičevo sobo, v ospredju okno, skozi katero se vidi na vrt. Ob oknu je miza s stoli. Pred Celinino sobo je zofa. Na zadnji steni visi na vsako stran vrat po ena slika. Ob vratih je stojalo za klobuke. Ob levi steni med vrati in oknom je kredenca, na nji zvonček. Na oknu je temnordeče zagrinjalo. Tla so pogrnjena s preprogo iste barve. Pohištvu se pozna, da je staro. Popoldan je. Dan je jasen in solnčen.

Franc

(stoji pri oknu in gleda na vrt.)

Pavlina

(je oblečena v svetlosivo promenadno obleko in sedi na zofi. Roke razprostre po naslonjalu.) No, Franc, ali se jeziš?

Franc

(jezno.) Ah, pusti me!

Pavlina

(vstane in gre proti njemu.) Odgovori vendar, ljubček!
(Prime ga za ramo.) Odgovori, Franc!

Franc

(se je otrese.) Pusti me! (Obrne se k nji.) Samo šališ se z menoj, samo šališ in igraš kot mačka z mišjo!

Pavlina

(se zasmije.) Krasna primera! Jaz sem mačka, a ti miš! Je-li, Franc?

Franc

(še vedno jezen.) No, da! (Gre od okna in hodi po sobi gor in dol.)

Pavlina

(gre tudi od okna.) Pa prav! (Sede na zofo kot v začetku. Molc.)

Franc

(se ustavi pred Pavlino.) A tega ne bom več prenašal!

Pavlina.

Pa kaj bi rad od mene?

Franc.

Pavlina, tako te imam rad, vedno bolj te imam rad, od dne do dne sem bolj zaljubljen vate. A ti si se omožila!

Pavlina.

In kaj potem? Omožila sem se! Ali sem zato kaj drugačna? Saj te imam tudi jaz rada, Franc. Vedno te imam rada, ti tepček, in najsi sem omožena.

Franc.

Pa zakaj me tako strašno mučiš? Kadar te prosim poljuba, mi ga odrečeš; kadar si želim gorkega tvojega objema, se mi smeješ tako mrzlo in zaničljivo,

da me zaboli v srce. In to srce je vendar tvoje, Pavlina!

Pavlina.

Taka sem pač. Ko bi bila drugačna, bi ne bila več jaz. Dobro se mi zdi, če kdo trpi zavaljo mene, saj sem tudi jaz zaradi drugih. A vzlic temu sem tvoja, Franc! No, kako se držiš černo! Sedi semkaj!

Franc

(sede poleg nje.)

Pavlina.

In malo lepše glej! (Prime ga za brado in mu gleda v oči.) Tako! Še prijaznejše, srček! Tako, tako! (Poljubi ga strastno.)

Franc.

O, ti moja, moja Pavlina! (Objame jo.) Pa da si se omožila!

Pavlina.

To nič ne de! Če sem mu dala roko, nisem mu dala srca. Kdo bi tudi ljubil tega sitnega plešca? A rešena sem sedaj doma in matere. In to sem hotela imeti. Prijetno življenje šele pride, ko pojdemo odtod, kjer naju opazuje toliko oči. Ali nisi še tega zapazil?

Franc.

Ne!

Pavlina.

Ljubezen te je oslepila. No, pa prav! Tem bolj zame.

Franc.

Kako to misliš?

Pavlina

(v zadregi.) No, pravzaprav nič ne mislim. Rekla sem le zato, da sem sploh kaj rekla. Ali prijetno življenje šele pride, Franc, ko bomo na Dunaju. Ti ne pojdeš sedaj več študirat v Gradec, sedaj pojdeš na Dunaj —

Franc.

S teboj, Pavlina!

Pavlina.

In stanoval boš pri nas... In ljubila se bova, Franc, ljubila se bova... (Nasloni se nanj.)

Franc

(jo objame.) Ljubila se bova, Pavlina! (Poljubi jo.)

Pavlina

(strastno.) Neopazovana in neopažena! In življenje bo prijetno in lepo, in moje srce bo gorelo tebi, moj Franc! (Poljubi ga.)

Franc.

Pa ne veš, da je to greh, da se to ne sme!

Pavlina

(vstane.) Če se ti zdi greh, pa pusti!

Franc

(vstane.) Vidiš, taka si! Nobene besede ti ne smem reči!

Pavlina

(trdo.) Kaj pa govoriš tako neumno! Pa pusti, pa pusti! Usiljevala se ti ne bom! (Hoče oditi.)

Franc.

Pavlina! (Gre za njo.) Saj se mi ne zdi greh!
Pavlina! (Prime jo ob pas.)

Pavlina

(mu pade v naročje in ga vroče poljubi.) O, ti moj Franc!
— (Naglo.) Toda pojdi sedaj, pojdi!

Franc.

Pavlina!

Pavlina

(gre k mizi.) Pojdi, pojdi!

Franc.

Pridi za mano, pridi kmalu za mano. Na vrt grem, Pavlina! (Odide skozi vrata v ozadju.)

Pavlina

(stoji nekaj časa tiho in mirno ob mizi. Potem si začne popravljati obleko, kakor da ji je pretesna. Končno si zakrije oči in se zgrudi na stol ter joka.) Umorili so me, mojo krepost so umorili! Vse je končano! (Joka. Naglo vstane, si obriše oči, resignirano.) Ah! Pa bodi! —

Celina

(odpre polagoma prva vrata na desni in stopi tiho na oder.) Vi jokate, gospa?

Pavlina

(v zadregi.) O, ne, gospod profesor. Saj vendar vidite, da ne.

Celina

(stopi za korak naprej.) To so zadnje solze, gospa!

Pavlina

(kakor bi se nič ne zgodilo.) Jaz sploh ne poznam solz.
A Vi govorite, kakor da bi se kaj zgodilo.

Celina.

Saj se tudi je! Tamkaj v svoji sobi sem bral
knjigo o ženski zvestobi...

Pavlina

(naglo.) Torej ste čuli?

Celina

(s poudarkom.) Bral sem, gospa, kako je mlada žena
varala svojega postarnega moža...

Pavlina

(s prisiljenim smehom.) A ne, da bi brali o meni?

Celina

(s posmehom.) Saj Vi 'ste zvesti!

Pavlina.

Naslušali ste, gospod profesor!

Celina.

Ni mi bilo treba naslušati, ker ste govorili do-
volj glasno in razločno...

Pavlina.

A vendar ne mislite, da mislim resno?

Celina.

Nikakor ne! Saj se samo šalite!

Pavlina.

Da, samo šalim se! Kako naj tudi drugače ravnam s svojim bratrancem? To je samo tako... veste... za izprememo... za kratek čas... No, saj veste, gospod profesor...

Celina.

Svarim Vas, gospa, pred tako igro! Vaš mož ni več za igranje!

Pavlina.

Saj ga vendar...

Celina

(ji seže v besedo.) Ne trudite se, gospa! Vem! Ljubite ga...

Pavlina

(se posmeje in migne z rameni.)

Celina.

Resno Vas svarim, gospa! — To je lep začetek zakona! Radoveden sem, kak bo njega konec.

Pavlina

(v naglici.) Še lepši...

Celina.

Verjamem, zato rej Vas resno svarim, gospa! Lahko pritirate moža do obupnosti...

Pavlina.

To ne gre tako naglo...

Celina.

Dasi bi radi...

Pavlina.

Tega nisem rekla!

Celina.

Pa ste si mislili.

Pavlina.

Ne vem!

Celina

(odločno.) A temu mora biti konec!

Pavlina.

A vendar mu ne boste povedali?

Celina.

Moja dolžnost je, da mu povem, da ga vsaj opozorim.

Pavlina.

Rotim Vas pri Bogu, ne povejte mu!

Celina.

Če se ne bojite greha, pa bi se bali izpovedi?

Pavlina.

Dobro, pa bodite Vi krivi moje nesreče! O, le povejte! Precej mu povejte — no, tecite! Dovolj imam moči, da bo verjel meni, a ne Vam! Sicer mi je pa vse enako, karkoli se zgodi! (Odide skozi vrata v ozadju.)

Celina

(gleda za njo in se zaničljivo zasmije.) Krasna žena to! Ubogi moj prijatelj! (Zunaj začuje stopinje in pogovor. Naglo odide v svojo sobo.)

Bregar.

(pride s Taševo skozi zadnja vrata na desni.) **Tu bova menda sama.**

Taševa.

Ah, to je neznosno! (Sede k mizi.)

Bregar

(odpre vrata na hodnik, pogleda ven, potem jih spet zapre.) **Zdi se mi, da leži nekaj težkega, strašnega nad to hišo. (Gre do vrat na levi, jih odpre, pogleda v sobo in jo zopet zapre.) Nekaj kot môra, kot hudouren oblak. (Gre na levo do Celininih vrat, tiho.) Bog ve, če je ta doma? (Rahlo potrka na vrata.)**

Celina

(v sobi.) **Naprej!**

Bregar

(se preplaši, v zadregi.) **O, nič, nič, gospod profesor!**

Celina

(stopi iz sobe s klobukom in knjigo v roki.)

Bregar.

Slučajno sem se zadel ob Vaša vrata. Oprostite!

Celina.

Prosim, prosim! (Gre proti ozadju. Ko zagleda Taševo, se ji pokloni.) Klanjam se, milostljiva!

Taševa

(se rahlo pokloni.) **A pregnati Vas nisva hotela, gospod profesor!**

Celina.

Vem, milostljiva. Sam sem se namenil, da grem. (Pokloni se in odide skozi vrata v ozadju.)

Bregar.

In sedaj sva menda vendar sama. (Gre do Celininih vrat in pogleda v sobo.) Da! — Kakor rečeno: Nekaj težkega leži nad to hišo. (Sede poleg Taševe.) In moje prsi več ne dišejo svobodno. Nekaj je leglo nanje kot težko kamenje.

Taševa.

Kot trnje, ki bode. Moji živci so kot prenapet lok, ki počí.

Bregar.

Treba je, da se razmere izpremene, da jih predrugačimo.

Taševa.

Dokler bo ona tu, ne bo nikdar drugače.

Bregar.

Hči kmalu odide. Še tri tedne trajajo počitki, in potem pojdetá.

Taševa.

A jaz ne preživim teh treh tednov. Vsak dan mi je kot večnost v peklu.

Bregar.

Človek več prebije kakor misli. A jaz hočem, da se vse stvari končno uredé, da se pogladijo nasprotja, da se ublaži srd, da se dopove Francu...

Taševa.

Niti eno, niti drugo se ne bo zgodilo.

Bregar.

Pa se mora. Zavzel sem se zato, in zgoditi se mora. Vse sile hočem napeti.

Taševa.

Kako boš razvezal, kar je zvezano na veke?

Bregar.

Tu imaš v mislih Pavlino in njega.

Taševa.

Da!

Bregar.

Saj si privolila.

Taševa.

In to me jezi. Jezi me, da bi bila srečna...

Bregar.

Za Boga svetega! To je že skrajnost brezsrčnosti! Pa tega ne misliš resno. To samo zato govoriš, ker hočeš ostati konsekventna, vedno zvesta ženski trmi. Ali si sama ne želiš pokoja in sreče? In zakaj bi ga ne privoščila drugim? Ali imamo ljudje sploh kaj drugega prijetnega v življenju nego trenutke, ki nam prinese pokoj in z njim srečo? Kaj smo ljudje drugega nego eno samo veliko hrepenenje po sreči? Vsa srca koprne po nji, vse roke se iztezajo za njo. Sicer smo ljudje to, kar še nismo, kar pa bomo — nič! Le kratka je pot iz nič v nič. (Ta zadnji nič razumem tako, da bomo veljali med svetom kot nič, kadar nas več ne bo.) In to ped časa naj si gremo in zavijamo v meglo zlovoljnosti še sami, ko nam prinaša življenje samo in razmere, v katerih živimo, preveč grenkosti? Ne bodimo kot ovca, ki — če jo tiraš iz gorečega hleva, sili sama nazaj v plamene! Bodimo kot bršljan, ki se oprime vsake trdne podlage, da se spne kvišku!

Taševa.

Govoriš kot na prižnici.

Bregar.

Bodisi, samo da ne bi padle besede na kamen!
A zdi se mi, da ga nosiš v sebi...

Taševa.

O, kamen, kamen!

Bregar.

Glej, sestra, govorim ti prav od srca! Ne sklicujem se na besede božje, ki zahtevajo, da se moramo ljubiti med seboj. Tudi te ne opominjam na dolžnosti, ki jih ima mati nasproti hčeri. Kako moreš zahtevati, da bi te ljubila hčer...

Taševa

(naglo.) Saj ne, saj ne, saj ne!

Bregar.

No, pa recimo drugače, recimo: Kako bi mogla katerakoli mati zahtevati od hčere ljubezni, če je sama ne ljubi? In če že tega ne premišljamo z verskega stališča, pa mislimo — kako bi dejal — no, da! — pa mislimo in premišljujmo to stvar s praktiškega stališča. Vidiš, kako bi bilo lepo, da se s Pavlino poravnaš, da ji stopiš prijazno pred oči in ji rečeš: Bodiva si dobri, hči!

Taševa

(vstane.) Nikdar! Da bi jaz začela? O, nikoli!

Bregar

(vstane.) Ali glej, to bi nanjo vplivalo, to bi ji seglo do srca. Pomisli, da si mati in da boš dajala odgovor pred Bogom, odgovor zato, ker je vzrasla tvoja hči brez tvoje ljubezni kot zapuščena roža za senčnato, od solnca pozabljeno mejo, ker ji ne daš roke v spravo, ko je sedaj stopila v zakonski stan.

Taševa.

Sodil bo Bog.

Bregar.

Da, On bo sodil in obsodil! In kaj bo, kaj šele bo? Kaj se je naučila od tebe hči? Sovraštva! In če Bog blagoslovi njen zakon, v katerega tudi ni stopila iz ljubezni, in dobi otroka — kako bo ravnala z njim, če ni sama izkusila, kako mora ravnati mati s svojim otrokom? (Vedno bolj razvneto.) Ali ne bo tako kakor je sedaj s teboj in z njo, in z otrokovim otrokom zopet tako in tako naprej in tako naprej in saecula — to se pravi v večnost? Ali bomo ljudstvo tirali v prekletstvo in si sami nakopavali pogubljenje na glavo? Ali bomo ves svoj rod vrgli hudiču v žrelo in sebi gradili pot v večno pogubo, kjer bo jok in škripanje z zobmi? Pri večnem Bogu, sestra, pomisli vse to in bodi človek in ne bodi žival, ali bolje: bodi žival, ki ljubi svoje mladiče, in ne bodi človek, ki sovraži svojo hčer! Pomisli to in se potrčaj na prsa in reci: Mea culpa, mea maxima culpa! — To so moje besede! —

Taševa.

Stroge so in uvaževanja vredne. In vsak bi jih uvaževal, samo jaz jih ne bom!

Bregar

(mahne z rokami.) Kakor hočeš! Če ti ni pomagati — jaz ne morem zato. Govoril sem ti kot brat, ki bi rad dobro tebi in tvoji hčeri in nam vsem. Če pa nečeš, pa nikar! Morda boš hotela, pa bo prepozno. In bojim se, da bo prepozno!

Taševa.

Prepozno, prepozno! — Prepozno je že!

Bregar.

Pripoznanje greha je začetek kesanja, a kesanje je izpreobrnitev k dobremu. Bodi dobra, Pavlina, zakaj človek je lahko dober! V njem leži dobrota kot seme, zakopano v zemlji. Pa ljudje nam izkušajo kot žuželke razjesti in ugonobiti to plemenito seme. Pa tudi sami smo taki, da se hočemo pokazati velike v zatajevanju tega, kar je dobrega v naši prirodi. Dosti je takih ljudi, a ne vsi. Vsi smo lahko taki, a ne vselej. Takrat, kadar bi lahko bili in morali biti dobri, smo slabi, da tisti, ki ni našemu srečju drag, občuti udarce naše notranje sovražne moči. Upor in moč, sila in maščevalnost so znaki današnjih ljudi! Nad nami pa sije solnce, toplo in blago, in kliče kali iz temnih tal. Naj vstanejo kali tvoje dobrote, sestra! Ne bodo rasle zaman. Kopale se bodo v solnčni luči in vabile bodo k sebi tista, ki se morata nagniti k tebi v ljubezni in vdanosti — Pavlino in Franca!

Taševa.

Pavlino in Franca — zimo in pomlad! In kdaj bosta kraljevali skupno? Ena pade, in zavlada druga!

In Franca ljubim iz polne duše, zakaj on je sad moje ljubezni.

Bregar.

In to mora vedeti Franc.

Taševa.

Kaj vem!

Bregar.

Mora vedeti, da ne bo prepozno. Če je drugo, to še morda ni!

Taševa.

Govori naravnost!

Bregar.

Ali imaš oči, ki gledajo?

Taševa.

Saj iščejo vedno in povsod Franca...

Bregar.

A ga ne vidijo!

Taševa.

Vidijo ga, vidijo! Tudi kadar jih zaprem — pa ga gledam, gledam... Ah, Franc, tvoja mati te gleda...

Bregar.

Tvoja mati te gleda, pa te ne vidi...

Taševa.

Pa te vidi!

Franc

(vstopi skozi vrata v ozadju.) Oprostita! (Stopi v sobo.)

Bregar.

O, Franc!

Franc.

Pavlina hoče, da ji prinesem pahljačo. (Gre skozi vrata na levi.)

Taševa.

Na vrtu je menda dovolj hladno.

Franc

(se vrne s pahljačo in hoče skozi vrata v ozadju.)

Taševa

(steče k njemu.) Moj Franc! (Vroče ga poljubi na čelo.)

Franc

(ji poljubi roko in odide.)

Taševa.

O, Franc, moj Franc!

Bregar

(se obrne k oknu. Nekoliko časa molk.) Siromak!

Taševa.

Kaj hočemo?

Bregar.

Treba mu je povedati — skrajni čas je že! Česar nisi ti opazila, to sem opazil jaz. Opazil sem, da se je Franc izpremenil. Tak je kakor človek, ki se zaljubi. Nemirnost, ki mu je legla na dušo, se mu zreali v vsem kretanju.

Taševa.

Torej meniš, da je Franc zaljubljen?

Bregar.

Prepričan sem o tem.

Taševa.

A v koga?

Bregar.

V Pavlino...

Taševa

(ostrmi.) V Pav — Pavlino?

Bregar.

Da!

Taševa

(sede.) Za Boga! (Molk.) To ni mogoče!

Bregar.

Kaj je nemogočega pod solncem? — In to je res, verjemi, sestra! Pavline ni brez Franca, in Franc ni brez Pavline. Kot njena senca je vedno poleg nje. Njegove oči iščejo samo njo, njegove žile trepečejo, napojene s strastjo, kadar je poleg nje. Ogibljeta se družbe in pohajata po temotnih zatišjih! A Franc in Pavlina sta brat in sestra! In Pavlina je tvoja hči in Franc je tvoj sin... ista kri, ista vroča kri!

Taševa.

Dovolj jasna je tvoja govorica...

Bregar.

In pomisli, če vskipi ta vroča kri!

Taševa.

Moj Bog!

Bregar.

Samo to pomisli! Pavlina je žena Klemenčičeva, a ljubica Frančeva, Franc je tvoj sin in Pavlinin

Ljubček! Pomisli, koliko je to strašnega greha! Pomisli na te nesrečne ljudi! Na Klemenčiča pomisli — če on to zve; ta pošteni mož!

Taševa.

O, da umrem! Da precej umrem! Jezus Kristus, to je vendar nemogoče!

Bregar.

Vidiš, ali res ne leži nekaj strašnega nad to hišo, nekaj dušečega, nekaj groznega? In če pade ta groza na nas, če pade, če pade — vse bo razpadlo, vse se bo razletelo v milijon koscev kot raztreljeno s topovi!

Taševa

(komaj sope.) Umrla bom, umrla bom!... (Prime se za levo stran prsi.) Tako me tu nekaj stiska, nekaj stiska... in počilo mi bo, žile mi bodo počile v sencih... (Onemogla se nasloni ob mizo.)

Bregar.

Tako prihajajo kazni — tiho kot pošasti!... Ali sedaj izprevidiš, da je skrajni čas?

Taševa.

Da!

Bregar.

Ta ubogi Franc! Lagali smo mu! Da mu je mati umrla, ko mu je dala življenje... a v krstnem listu smo zapisali Karlina Bregar... ne Pavlina... O, kako smo lagali! A ti si hotela tako, in jaz sem slušal tvojo prošnjo in sem lagal zavoljo tebe. Lagal sem in sem kazal Francu grob, kjer spi njegova mati!...

Moj Bog, da more človek tako silno, tako grdo lagati! Ali ujedne ptice so priletele v mojo dušo in so jo kljuvale do danes, do zdaj, do tega trenutka... A sedaj vidiš, da moramo Francu povedati, kaj je in kdo je... In potem bo bolje za vse, za vse...

Taševa.

Da, da, da! A ne sedaj, zvečer, ko nam ne bo videti tako jasno obrazov, ki se bodo kopali v krvi sramú...

Bregar.

Toda zvečer gotovo!

Taševa.

Samo sedaj še ne! Počakaj, da vse to premislim, da se vsaj malo umirim, umirim... (Potiplje se za žilo.) To vse bo počilo v meni kot narezana struna... In ta moja glava, ta moja glava!...

Bregar

(stopi k nji, prijazno.) Pojdi, Pavlina, greva na vrt, na čisti zrak... Saj pride večer, in z jutrišnjim dnevom bo zavladalo tu drugo, drugo življenje... Pojdi in umiri se!

Taševa

(molče vstane in odhaja z Bregarjem skozi druga vrata na desni.)

Klemenčič in Celina

(vstopita skozi vrata v ozadju.)

Bregar

(se ozre.) Na zdravje, Pavel! (Odide s Taševo.)

Klemenčič.

Na zdravje! (Sede k mizi.) Truden sem od iskanja miru. —

Celina

(sede na zofo in lista v knjigi.) Verjamem. A jaz sem truden od gledanja.

Klemenčič.

Pa pojde to tako dalje?

Celina

(odloži knjigo poleg sebe.) Ne sme iti!

Klemenčič.

Lahko rečeno!

Celina.

Povem ti naravnost: Ti nisi srečen, prijatelj! (Zapali si cigareto.)

Klemenčič.

Odgovarjam ti naravnost: Jaz nisem srečen, prijatelj!

Celina.

Svaril sem te. A kar si utepeš v glavo, to se mora zgoditi.

Klemenčič.

To se mora zgoditi... A zakaj je prišlo tako?

Celina.

Zakaj je prišlo tako? (Vstane in hodi po sobi gor-indol.) Ljudje imamo sploh navado, da se povprašujemo po vzrokih. Vedno nam je na jeziku vprašanje: Zakaj, zakaj? Pri tem pozabljamo na sedanost, ki nam daje dovolj posla in razmišljanja. Zgodilo se je, in punctum!

Naša dela niso navadna matematiška pravila, ki se dadó dokazati, ali bolje, o katerih lahko rečemo, da ne smejo biti drugačna nego so. Ti si zasnoval vso stvar iz plemenitosti, s tistim dobrim srcem, ki ni za ljudi. Zato te tepe krivična sedanost. (Ustavi se pred Klemenčičem.) Naj te ne žali, prijatelj, če ti rečem, da si se prenagnil. Ali sedaj je tako kakor je, in tu je treba krepke roke, da privede vso stvar na pravi tir.

Klemenčič

(misli kakor da bi ne slišal Celininih besed.) Tri tedne sem sedaj oženjen — in to so tisti medeni tedni. Pa naj vzame vrag tak med, (poudarno) vrag iz pekla naj vzame tako življenje! (Vstane.) Bolje bi bilo, da me ni! Moja mirna kri je danes kot ogenj, ki mi teče po žilah. Ta ogenj me bo uničil, uničil mene — to mirno, krotko jagnje — ta ogenj me bo izpremenil v zver in mi vzel pamet in trezne misli...

Celina

(ga prime za ramo.) Ali, prijatelj, prosim te...

Klemenčič

(kakor bi ničesar ne čul.) Vse mi bo vzel... Razumeš, kaj je to — vse? Vse, vse, vse! Pa naj vzame vse, samo da bo konec, samo da bo že vendar konec!

Celina

(kakor prej.) Bodi miren, Pavel...

Klemenčič

(sede in nemirno suče brado.) Konec, konec, konec! To hočem, to mora biti! (Vstane, gre do vrat na levi in jih

odpre.) Poglej, prijatelj! Dve postelji — druga tik druge — leva moja, desna njena! Poročni postelji... In to je vse, kar imam! Ali tam se premetam brez spanja... naslušam dih njenih prsi in v polmraku nočne svetilke vidim njeno smehljajoče se lice... polglasne, nerazločne vzklike poslušam in gledam, kako ji vzdrgetava telo v sanjah... In jaz sem zaljubil to žensko! — (Zaloputne vrata.) Zaprite se, vrata mojega pekla! (Gre h kredenci in pozvoni.)

Celina.

Kaj hočeš?

Klemenčič.

Žejen sem, tako silno sem žejen! — A kadar se sklonim k nji, da bi jo poljubil, takrat se zdrami in me potisne od sebe: »Pusti me v miru, nadležni starec!...« O, vrag, o, Bog! (Gre spet h kredenci in pozvoni močneje.) Kadar bi človek koga rad, takrat ga ni, a kadar bi bil rad sam, takrat jih je polno okolo tebe — tako je v tej hiši! Če hočem govoriti s teboj, moram v to luknjo, da me ne čujejo nepoklicana ušesa...

Dekla Mina

(vstopi na desni.) Ali ste zvonili, gospod?

Klemenčič

(jezno.) Dvakrat!

Mina.

Prosim, česa želite?

Klemenčič.

Prinesite vina, eno steklenico — ne! — dve steklenici! Pa še danes!

Mina.

Takoj, gospod! (Odide. Kmalu se vrne z dvema steklenicama vina in z dvema kozarcema. To vse postavi na mizo in zopet odide.)

Klemenčič

(hodi po sobi gorindol.) In vsega mora biti konec! — Da! — Tako je ponoči, a kako je podnevi, to si že videl, to veš!

Celina.

To vem, to vem!

Klemenčič

(se ustavi pred Celino.) Ali ima kdaj prijazno besedo zame? Kaj? Ali stori sploh kaj takega, kar si želim? Kaj? Ali ne ravna zmeraj drugače? Kaj? Kolikokrat sem jo prosil: Žena, pojdi, greva obiskat mojo bolno mater, ki bi te radi videli, preden umrjejo! (Natoči vina v kupici in izpije svojo do dna.)

Celina

(pije malo.) Pa neče!

Klemenčič

(zopet natoči in izpije do dna.) Ne samo, da neče, temveč vedno pravi: V kmetiško bajto jaz ne pojdem! Pomisli, to zaničevanje! (Zopet pije.)

Celina.

Preveč piješ, Pavel!

Klemenčič.

Moja žeja je neizmerna in neugasna! Jaz, ki nisem nikdar pil, pijem sedaj in bom pil do pijanosti. (Pije.)

Celina.

To ni prav! Še bolj boš razburjen.

Klemenčič.

Kaj zato! (Pije.) Ali žejen sem kot zemlja o suši! (Nataka.) In tako naj bi živel dalje? Ali naj še prênasam te strašne muke, to večno zaničevanje, to preziranje? Konec mora biti, Jože, konec, jaz hočem konec! (Pije.) Bog živi konec! (Trči s Celino in pije.)

Celina.

A do konca moreš priti s trezno glavo in z mirno krvjo, s premislekom.

Klemenčič

(sede in vzdihne kakor bi se hotel odpočiti. Misli.)

Celina

(sede poleg njega.) Vse to bi se dalo še kako poravnati. Privaditi se morata drug na drugega. Morda je taka, ker ni rada tu, saj se ne trpita z materjo.

Klemenčič.

Mogoče, da je to vzrok. Pa da je vedno taka, vedno in vedno, od trenutka, ko sva se poročila, pa do danes — tega ne razumem, in to se ne bo dalo poravnati. Veš, kaj je vzrok? Jaz ga vem, jaz ga dobro poznam!

Celina.

Torej?

Klemenčič

(natoči iz druge steklenice in pije). O, poznam ga, poznam ga! Veš, moja žena me ne mara, (vstane, glasno, skoro

kričé) moja mlada žena ne mara zame! (Nagne se k Celini.) Ha, ali si slišal? Kaj? Ha? Reci, če ni res!

Celina

(migne z rameni.) Ne vem!

Klemenčič

(sede in pije.) O, veš, veš, pa ne poveš! Saj je vse enako, prav čisto vse enako, če poveš ali ne, jaz pa le vem, da me ne mara! In lagala je, takrat je lagala, ko je rekla, da me ima rada! Takrat je govorila tako grdo in nesramno laž, da še nisem čul take, jaz ne, jaz ne! In ti tudi ne, Jože! In tisti izdajalski, strupeni poljubi, ki so mi zmotili mojo dušo! In tisti objemi, ki so me priklenili k nji! A vse pred poroko, da sem bil slep in gluhi! O, stran, stran, stran vse to, stran! (Obriše z ruto ustnice in pije.) Kako sem žejen, žejen!

Celina

(mu vzame kozarec iz roke.) Ali ne pij toliko, za Boga!

Klemenčič.

Pusti mi to! To me tolaži.

Celina.

Da še bolj razmišljaš.

Klemenčič.

Kaj bom razmišljal, ko vse vem? Ne mara me, sita me je moja mlada žena — to je začetek in konec vsega zla.

Celina.

Da!

Klemenčič

(naglo vstane.) Kako si dejal? Kaj? Ha? — Da? —

Celina.

Jaz ničesar ne vem.

Klemenčič

(ga prime za roko.) Pa si rekel da! — Ali je to res? Ali je to res? O, povej, povej, povej!

Celina.

Ali rečem ti, da ničesar ne vem.

Klemenčič.

(proseče.) Povej, če si mi še prijatelj, povej mi! Rekel si da, da si rekel s tako čudnim poudarkom, kakor bi mi nož zapičil tu-le sem (pokaže na srce.) Nož, veš, ki reže na dve strani!

Celina

(vstane, vidi se mu, da je v zadregi.) Jaz ne vem, ali te mara ali te ne mara, ali po vsem tem, kar si povedal, bi sodil, da te ne mara. Jaz ne vem drugega vzroka...

Klemenčič

(mu izpusti roko.) Ha, vidiš, vidiš? To je, to je, to je! In moja moško čast je ubila ženska, in moj ponos leži v blatu! In ali ni ta čas, ta čas od dneva, ko sem stopil v to hišo, pa do danes, izgubljen, zame izgubljen? Kako je bežal nad menoj. (Gleda v strop.) Kot ptice, ki lete od nas in nam naznanjajo, da pride zima... In prišla je, prišla je! In mene zebe, mene zebe do kosti in mozga! — (Pije.) Ne mara me, kaj ne?

Celina.

Odkritosrčno ti povem, Pavel, da boš zbolel, če se ne umiriš!

Klemenčič.

Da, zbolel in umrl. Umrl — to bo še najpametnejše! — O, da nimam matere, kako bi lahko in rad umrl! Pa bodo umrli mati, in jaz bom umrl za njimi... Saj žena me ne mara! (Prime se za čelo kakor da se nečesa domisli.) O, vraga, vraga! (Gleda predse, potem pije.) O, to bo, to bo!

Celina.

Kaj je?

Klemenčič.

Veš, kaj je? Moja žena ima koga drugega rada...

Celina.

Morda...

Klemenčič.

Da, moja žena ima koga drugega, pa ne mara zame. Da, da, da! (Gleda Celino.)

Celina

(mahne z rokami.) Že mogoče!

Klemenčič.

In veš, koga ima?

Celina.

Jaz — jaz — kako bi vedel?

Klemenčič.

Ali jaz vem! Jaz vem! Kakor da bi mi padla mrena z oči, tako se mi je zabliskalo v glavi! Franca ima rada, tistega Franca, ki hodi vedno za njo!

Celina.

Tega nečem trditi!

Klemenčič.

Pa* je tako, veruj mi, da je tako! (Pije.) Da, tistega prekletega Franca!

Celina.

To bi treba pozvedeti...

Klemenčič.

Franca ima, Franca! (Hoče iti.)

Celina.

Kam hočeš?

Klemenčič.

Po njo!

Celina.

Ne hodi tak! (Zastavi mu pot.)

Klemenčič.

Pa grem po njo, da ji povem, koga ima rada!

Celina.

Ne hodi sedaj na vrt med ljudi. Tako si razburjen in preveč si pil!

Klemenčič.

Ali govoriti moram z njo! Sedaj moram govoriti z njo! Sedaj bom lahko govoril.

Celina.

Če hočeš in moraš sedaj govoriti z njo, pa jo pozovi semkaj, samo med ljudi ne hodi!

Klemenčič

(pozvoni.) Da, da! Danes mora biti vse v redu — vse, četudi je vsega konec. (Pije.) O, prekleto! (Drži se za glavo in hodi po sobi.)

Dekla Mina

(pride z desne.) Kaj ukazujete, gospod?

Klemenčič

(se ustavi.) Takoj pojdite na vrt in recite moji ženi, da naj pride precej semkaj, ker moram z njo govoriti o važnih rečeh!

Mina.

Da, gospod! (Odide skozi vrata v ozadju.)

Klemenčič

(sede in se oddahne.) Tako, tako! Sedaj bova govorila! Sedaj morava govoriti čisto jasno in odkrito!

Celina.

Potem pa je bolje, da grem. (Hoče iti.)

Klemenčič.

Ne! Tu ostaneš!

Celina.

Ali bolje je, če govoriš sam z njo, tako med štirimi očmi. Pri takem pogovoru je tretji odveč. A svetujem ti, prijatelj, da bodi miren!

Klemenčič

(vstane in posadi Celino na zofo.) A ti ostaneš tu! Hočem, da ostaneš. Kakšen bom, tega ne vem. A ti ostaneš tu, da boš vse natanko slišal, kar bo govorila. Vidiš...

Celina.

Pa ne bo vseč tvoji gospé.

Klemenčič.

To je enako! Ostani tu! Vidiš... tako, tako čuden sem — zatorej moraš biti poleg, da boš vse natanko slišal... To je važno, silno važno!

Celina.

Dobro! A od mene nisi zvedel ničesar. Ne bi rad, da bi bil jaz česa kriv...

Klemenčič.

Dobro, dobro! Le miren bodi in poslušaj! Poslušaj! Usrkaj vase vsako besedo, vsako besedico! Naslušaj, da ti ne uide niti eden glas! To je važno, to je silno važno! Ali pa ne bo zopet lagala? Pa ne bo! Vprašal jo bom tako, da ne bo mogla lagati. Ali lagati zna, lagati zna! Ali mi je govorila že kdaj resnico? Nikoli še ne, še nikdar ne! Tudi takrat ne, ko je govorila o svoji materi...

Celina.

To pač vidiš, da se ne marata z materjo.

Klemenčič.

To vidim, to vidim, to je res! Ali tako hudo vendar ni, kakor je govorila... To je govorila le zato, da me je ujela. In jaz sem se dal ujeti in upreči v ta voz, ki drdra naravnost v pogubo. Pa tako naglo... take silno naglo...

Celina.

In če bi bilo tudi res tisto, kar ti je pripovedovala o materi...

Klemenčič.

Če bi bilo res!... Ali ena laž, grda in ostudna laž podere sto resnic... In ona si je uničila vse zaupanje, vso vdanost, ki sem jo gojil do nje. Vse, čisto vse...

Celina.

Ne bodi prenagel v sodbi!

Klemenčič.

A moram biti, ker se mi tako silno mudi h koncu, k zadnjemu prizoru svoje tragedije! A kje je toliko časa? — To je nestrpno! (Gre k oknu.)

Celina.

Za Boga, prijatelj!

Klemenčič

(kliče.) Pavlina, Pavlina, Pavlina! (Omahovaje sede k mizi.)

Pavlina in Franc

(prideta skozi vrata v ozadju.)

Pavlina

(se ozre h Klemenčiču.) Kaj mi hočeš?

Klemenčič

(vstane in kaže na Franca.) Ali vidiš, ali vidiš?

Pavlina.

No, kaj?

Klemenčič.

Že zopet je pri nji... Vedno je poleg tebe!

Pavlina.

Franc?

Klemenčič.

Da, da!

Pavlina.

In kaj zato?

Klemenčič.

A jaz tega nečem!

Pavlina

(se zasmije.) Ha!

Klemenčič

(v jezi.) Ne smej se, ker jaz tega nečem! (Francu.)
Pojdi, Franc!...

Pavlina

(pogleda Celino) A — tako!

Celina

(vstane, Pavlini.) Ni tako, kakor mislite!

Klemenčič

(zavzeto.) Kaj je vse to, kaj je vse to? Te besede so
uganke! Pri Bogu, to mi bo zmedlo pamet... Kaj je to?

Vsi

(molče.)

Klemenčič

(vedno jače.) Kaj je to? Prijatelj Jože, žena... Franc!
Kaj pa je vse to? (Kriči.) Govorite, govorite! Ljudje,
govorite sedaj! (Udari ob mizo.)

Celina

(mirno Klemenčiču.) Pavel, ti si popolnoma vznemirjen!

Klemenčič.

Če me vsi varate, vsi, vsi, prav čisto vsi!...

Pavlina.

Ta človek je blazen...

Klemenčič

(stopi k nji in jo prime za roko.) Nisem blazen, nisem blazen...

Celina

(stopi v tem k Francu in mu nekaj tiho pripoveduje.)

Pavlina

(se hoče rešiti.) Pusti me, pusti me!

Klemenčič.

In če bi bil blazen, bi bila ti vzrok! O, ti, ti, ti! Pa jaz nisem blazen, v moji glavi je vse tako jasno, jasno kot mesečna noč!

Celina in Franc

(hočeta oditi.)

Klemenčič

(to zapazi in plane za njima, držeč še vedno Pavlino za roko. Celino popače za roko in ga potegne nazaj. Franc odide skozi vrata v ozadju.) Ostani tu, ostani tu pri meni!

Pavlina

(kakor prej.) Ali pusti me!

Klemenčič.

Ne prej, dokler mi ne poveš, ali me maraš ali ne, ti, ti — lažnica!

Pavlina.

A tako!

Klemenčič

(izpusti Celino in prime Pavlino z obema rokama.) Da, tako, tako! Ti lažnica, ti nezvestnica!

Pavlina

(vpije.) Ali pusti me!

Klemenčič.

In ti imaš Franca! (Vpije.) Ti imaš Franca, Franca!

Pavlina

(takisto.) Da, da, da!

Celina

(stopi k nji.) Ali, gospa...

Klemenčič

(togoten.) Ha? Še enkrat, še enkrat! (Ves se trese.)

Pavlina.

Franca! Čuješ?

Klemenčič.

O, vrag iz pekla! (Zamahne z desnico.)

Pavlina

(se mu izvije in odskoči v stran.) Fuj, nasilnik! (Tiplje si roko, kjer jo je tiščal.)

Klemenčič

(se omahovaje zgrudi na stol in joka. Molk.) In sedaj je konec, sedaj bi bil konec, da mi umrjete, mati!

Pavlina

(pazno nasluša.)

Klemenčič.

O, Bog, naj mi umrje mati, da bom lahko umrl tudi jaz! Saj vidiš, da je vse končano... vse, vse!... A jaz grem, jaz grem in ne pridem več, v to hišo nikdar več! (Gre proti svoji sobi s težkimi koraki.)

Celina

(gre za njim.) Pavel, Pavel!

Klemenčič.

Semkaj me ne bo več. Tu so me ubili! Sedaj grem drugam — domov k materi, k svoji materi... (Gre v svojo sobo.)

Celina

(obrnjen k Pavlina.) Vaše delo gre v klasje, gospa! (Gre za Klemenčičem.)

Pavlina

(z nasmehom.) Stalo mi zato! (Obrne se k vratom v ozadju, v tem vstopita Primož in Anka.)

Primož

(privede Anko skozi vrata v ozadju.) Tukaj bodo tvoj gospod stric. (Zagleda Pavlino.) Mlada gospa, ta-le punca bi rada govorila z Vašim gospodom.

Pavlina.

Pa kaj hočeš, deklica? — Le pojdite sedaj, Primož!

Primož

(se pokloni in odide skozi vrata v ozadju.)

Pavlina.

No, kaj bi rada?

Anka

(je stara deset let, ljubkega obraza in svetlih las, ki so ji spleteni v kito, ki se ji spušča po hrbtu. Opravljena je v preprosto, vendar čedno kmetiško obleko.) Mati so me poslali semkaj k stricu.

Pavlina.

K stricu Pavlu, kaj?

Anka.

K stricu Pavlu, da!

Pavlina.

Pa kako ti je ime?

Anka.

Za Anko me kličejo.

Pavlina.

Pa zakaj so te poslali k stricu mati, Anka?

Anka.

Pojdi k stricu Pavlu, Anka, so dejali mati, in jim reci, so dejali mati, da so stara mati jako slabi in da naj pridejo brž domov stric Pavel, so dejali mati.

Pavlina.

A tako, tako...

Anka.

Da, tako so dejali mati, pa to moram povedati stricu Pavlu. Pa bi jim povedala, samo ne vem, kje so stric Pavel, da bi šli domov stric Pavel.

Pavlina.

Stric Pavel kmalu pride, a sedaj pojdi z menoj, da mi boš še kaj povedala o svoji stari materi, da mi boš povedala, kod se pride k njim, ker bi jih tudi jaz rada obiskala... Pojdi, Anka! (Prime jo za roko.)

Anka.

Pa mati so dejali, da moram govoriti s stricem Pavlom, da bodo šli k nam stric Pavel, ker so rekli mati, da naj pridejo precej stric Pavel.

Pavlina.

Saj boš govorila s stricem Pavlom, Anka, takoj boš govorila, ko se vrne. A sedaj pojdi z mano. (Odide z njo skozi druga vrata na desni. — Oder je nekaj trenutkov prazen.)

Klemenčič in Celina

(prideta skozi vrata na levi.)

Klemenčič

(je oblečen sedaj v vrhno suknjo, v roki ima pisni papir in kuverto.) Kri se mi je izpremenila v svinec! (Sede na stol pri mizi, vzame papir in ga dene v notranji žep.)

Celina

(stopi k njemu in se mu nasloni na ramo.) Odpočij se, odpočij se, prijatelj! Utrudil si se!

Klemenčič.

Utrudil sem se do smrti! O, da mi umrje mati! Nikdar nisem mislil na smrt, a danes mislim, danes mislim nanjo tako vztrajno! Ali si vse to videl in slišal? Ali si to slišal, prijatelj? Si li čul te njene besede, Jože? — (Udari se ob čelo.) O, jaz bedak, jaz norec!... (Naglo.) Pa ti si že to vedel, ti si vse to že vedel, Jože!

Celina.

No, da!... To se pravi... tako slučajno... nehote...

Klemenčič.

O, vidiš, vidiš! Pa ti mi nisi tega povedal!

Celina.

Glej, Pavel, rad bi ti, pa ti nisem mogel. Bal sem se zate, kakor se bojim sedaj...

Klemenčič.

O, ne boj se, samo ne boj se! Popolnoma sem miren, popolnoma... Ali je moglo priti drugače?... Samo ne boj se zame!... Sedaj grem domov, domov k svoji materi in od tam ji pišem pismo, da sem se popolnoma umiril, da je čisto mirna moja kri in da sem prepričan, da je moralo priti tako... Samo ne boj se zame, prijatelj! — Danes moram ravnati tako, jutri bi bilo morda prepozno... A bolje hitro in odločno kot nikoli... Samo zame se ne boj!... Ali je moglo priti drugače?... Ona mlada in lepa, jaz star in tak — kakor vidiš in veš — prav nič ustvarjen za žensko!

Celina.

Bil bi že, če bi bila ženska zate.

Klemenčič.

A hotel sem ji dobro, tako dobro sem ji hotel! Pa ona ne more, morda hoče, pa ne more. Ljudje ne moremo vsega, kar hočemo. A jaz sem ji hotel dobro, pa nisem zanjo, zanjo je drugi!... Samo ne boj se zame!... Ni vsak za vse in za vsakega... Tudi jaz nisem — to čutim sedaj! Sedaj nekaj čutim... Čutim, da sem samo za staro mater, za njene dobre oči! In če se zapro... Pomisli, prijatelj, to noč brez solnca,

to mrzlo, strašno noč!... Ta bo zame, ta me ne bo pehala od sebe! Ta ne, samo ta ne! (Vstane.) Ah!... K svoji materi grem! A ti povej Pavlini, da jo pozdravljam in da ji pišem pismo z doma, da ji opišem občutke, ki me bodo navdajali v bližini umirajoče matere... Samo ne boj se zame... Vse bo še dobro, jutri bo vse spet dobro, in tako nam bo lepo! Meni in Pavlini in Francu!... Z Bogom, prijatelj! (Poda mu roko.) Pavlini pišem pismo, a ne boj se zame. Kadar me vidiš, bom srečen, zapomni si to! Ne zameri! Tako težko mislim. Navdaja me slutnja, sladka in omamljiva. Moja sreča prihaja z brzimi koraki... K svoji materi grem! —

Celina.

Ali ne smem s teboj, Pavel?

Klemenčič.

Ne, ne! Ostaní tu, da ji poveš, kar sem ti naročil.

Celina.

Pa bi šel tako rad s teboj, Pavel!

Klemenčič.

Saj me kmalu zopet vidiš in ne boj se zame. A pri svoji materi hočem biti spet... Otrok, ki se igra, ki zaigra vse in potare igračo, če se je nasiti... Ostaní tu in ne boj se zame!... In če je komu kaj napoti, zakaj mu ne bi tega spravili v kraj, če lahko? In, glej, zato grem k svoji materi. Z Bogom, Jože! (Krepko mu stisne roko.)

Celina.

Pavel...

Dekla Mina in Anka

(prideta skozi druga vrata na desni.)

Mina

(zagleda Klemenčiča.) Tu so gospod stric! (Odide.)

Klemenčič

(zagleda Anko, veselo.) O, Anka, moja Anka! (Dvigne jo k sebi in jo poljubi.) Kaj pa je tebe dovedlo sem? (Postavi jo spet na tla.)

Anka.

Po Vas prihajam, stric.

Klemenčič.

Pome prihajaš? In kaj je takega?

Anka.

Mati so dejali, da naj grem po Vas, stric Pavel, pa da Vam naj rečem, da pojdite brž domov...

Klemenčič.

No, in kaj je takega?

Anka.

Mati so dejali, da so stara mati jako slabi, in so dejali mati, da pridite brž domov, stric Pavel!

Klemenčič

(se strese, kakor da ga je prešinila težka misel, potem poljubi Anko.) O, ti moje mlado solnce! Pa pojdiva k bolni, stari materi! (Odhaja z Anko k vratom v ozadju, tam se ustavi in se ozre po sobi.) Z Bogom, Jože!

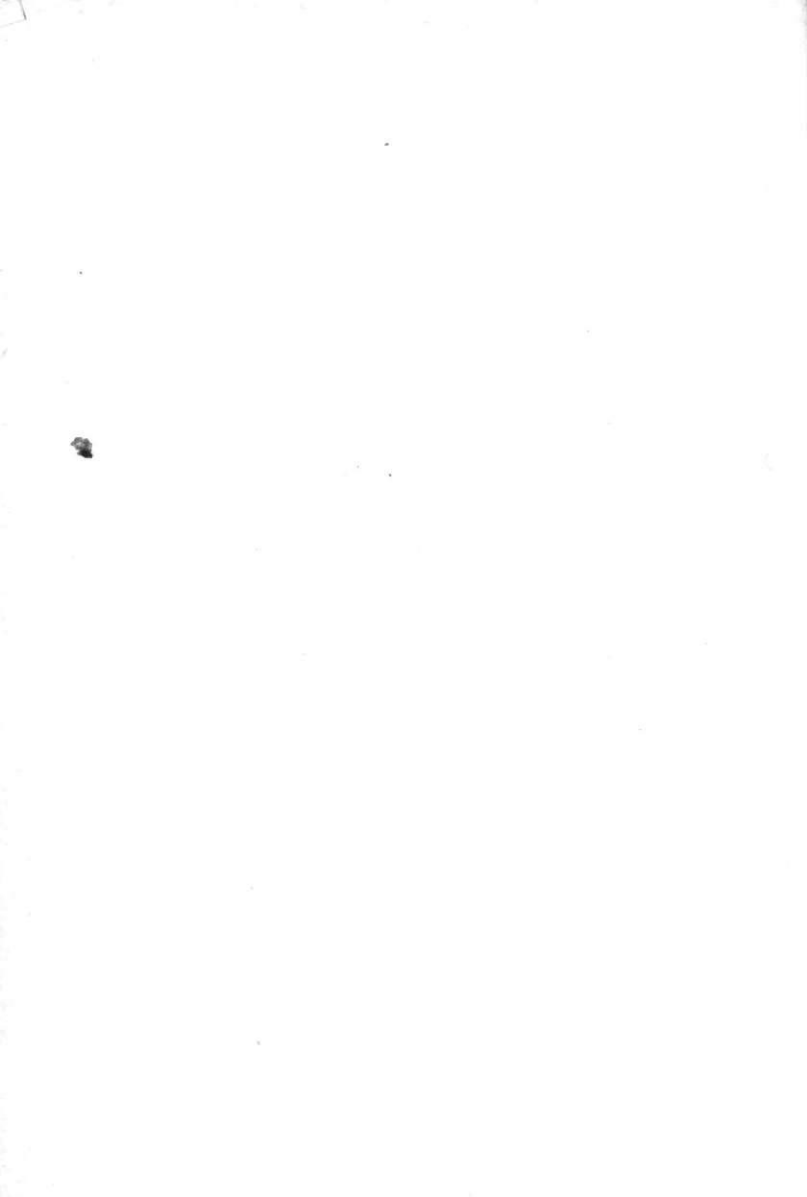
Celina

(hoče za njim.) Pavel!

Klemenčič.

Ostani in povej ženi, kar sem naročil! (Odide.)

Konec drugega dejanja.

Kmetiško domovanje. Prizorišče je razdeljeno po sredi s steno. Na desno je soba. Ob desni steni je spredaj okno, zadaj so vrata. Med obema stoji kmetiška skrinja. Pod oknom tik ob zidu je dolga miza, ob nji spredaj in zadaj stoli. V kotu ob levi steni podolgič stoji postelj, na nji pol leži, pol sedi Katarina. Ob zglavju stoji z belim prtom pregrnjena mizica. Na nji stoji križ, ob njem gorita dve sveči. Nad posteljo ob levi steni visi podoba sv. Katarine. Na levo je kuhinja. Spredaj ob levi steni stoji zidano ognjišče. Na njem nekaj posodja in gasneči ogenj. Ob desni steni stoji bela miza, nad njo visi na zidu svetilnica. Kraj mize v ospredju so zaprta vrata, ki drže v sobo. Vrata so tudi v levi steni zadaj ognjišča. Ta drže na dvorišče. V desnem kotu so lesene stopnjice, ki drže na podstrešje. Od leve stene iznad ognjišča do zadnje stene tik do stopnjic je napeta vrv. Na nji se suši nekaj perila. V začetku dejanja je še svetlo, a mrači se bolj in bolj, in končno pride večer. V sobi kleče ob postelji Tone Muren. Ana in nekaj starih ženic. Nekatere imajo molke v rokah, takisto Katarina, ki ga drži v sklenjenih rokah.

Stara ženica.

Češčena si, Marija, milosti polna, Gospod je s Teboj, blažena si med ženami in blažen je sad Tvojega telesa, Jezus!

V s i.

Sveta Marija, Mati božja, prosi za nas grešnike zdaj in na našo smrtno uro. Amen! — V imenu Boga Očeta in Sina in svetega Duha. Amen! (Prekrižajo se in vstanejo.)

Katarina

(Je stara dvainšestdeset let, sivih las, posušenega, upadlega lica in vdrtilih oči. Težko sope. Govori pretrgano, tiho... Pokrita je le do pasu. Obležena je v teman jopič kmetiškega kroja. Naslonjena je na visoko zglavje. Tudi ona se prekriža in poljubi križ na molku.) Hvala vam, sosede, hvala vam! (Z desnico hoče seči za zglavje, pa ne more.) Daj, daj, Ana, obriši mi čelo! Vsa sem mokra!

Ana

(Šteje trideset let, lepa, čvrsta ženska. Obležena je praznično. Razoglavja je. Kostanjeve lase ima spletene v kito, ki ji je zvita zadaj pod temenom.) Precej, mati! (Vzame majoličasto ruto izpod zglavja in ji briše čelo.) Pa ste res potni, mati!

Katarina.

Od slabosti, od slabosti... To je mrtvaški pot!

Tone Muren

(Ima štiriintrideset let, krepak in lep kmetiški človek v domači, vendar nedeljski opravi. Lase ima temne in močne brke enake barve. Ko vstane od molitve, sleče suknjo in jo obesi na klin nad skrinjo. Sedaj popravlja Katarini zglavje.) E, kaj bi tisto govorili, mati! Kaj Vam hoče mrtvaški pot! Kmalu boste spet zdravi, pa je! (Obrnjen proti ženam.) Kaj ne? (Pomigne jim, da mu naj pritrdijo.)

Ženice.

I, kajpada, kajpada!

Prva ženica.

I, seveda, seveda boste kmalu spet zdravi.

Druga ženica.

Sedaj ste prejeli presveto rešnje Telo (se prekriža), in Bog Vam bo dal novih moči.

Tretja ženica.

Novih moči Vam bo dal Bog Sin in Marija, Njegova mati!

Katarina.

Da, da! Naj se zgodi Njegova sveta volja!

Nekatere ženice

(odhajajo.) Hvaljen bodi Jezus Kristus! (Odidejo.)

Druge.

Na veke, amen!

Katarina

(sklene roke.) Češčeno bodi Njegovo ime!

Vsi.

Na vekov veke, amen!

Katarina.

Ah, moj ljubi Bog! Zdaj-le sem pa bolj mirna...

Prva ženica.

Kaj bi ne bili, saj je sam živi Bog prišel k Vam!

Druga ženica.

Sam kralj nebes in zemlje.

Tretja ženica.

O, ta dobrota, ta večna dobrota!

Katarina.

In ta milost, ta neskončna milost!

Tone

(upihne svečo.)

Katarina.

O, naj gori, naj gori Njemu na čast in sveti Katarini, moji patroni!

Tone.

Pa naj gori! (Zopet prižge svečo.)

Katarina.

Joj, joj! (Težko sope in kašlja.) Daj, poškropi me z žegnano vodo, da ostane sveti blagoslov na meni!

Ana

(jo poškropi z oljkino vejico, ki je namočena v posodi, stoječi pod križem na mizici.)

Katarina

(se oddahne in pokriža.) Tako, tako! — (Molk.) — Ana!

Ana.

Kaj hočete, mati?

Katarina.

Ali še ni Anke s Pavlom?

Ana.

Ni je še, ni je še, mati.

Tone

(stopi k oknu in gleda venkaj.) Pa bosta menda vendar kmalu prišla!

Katarina.

Joj, joj! Tako je, tako je človeku na stara leta!
Tako je, ko prihaja zadnja ura...

Prva ženica.

Božja volja je to, mati soseda.

Katarina.

E, vem, vem!

Druga ženica.

Brez nje ne pade človeku niti las z glave!

Katarina.

Da, niti las!

Tretja ženica.

Pa mora biti tudi tako prav...

Katarina.

E, moj Bog, pa bi bilo lahko drugače. (Zajoka.)
O, moj Bog, moj Bog! Kako bi bilo sedaj vse drugače!

Ana

(se skloni k postelji.) Mati, mati!

Tone.

Vedno govorite tako, vedno, naprej in naprej.

Katarina.

Kaj bi ne, ko mi je to vedno v mislih... Joj, joj!... Že spet me je polil pot. Tako je mrzel kot led. Daj, Ana, oteri mi ga!

Ana

(jo obriše.)

Katarina.

O, če bi bil duhovnik!

Tretja ženica.

Pa bi molil za Vas, soseda.

Katarina.

Da, da! Molil bi zame...

Druga ženica.

In maše bi bral...

Katarina

(joka.) In maše bi bral...

Tone.

Kaj spet drezate v stare rane?

Ana.

Saj res!

Prva ženica.

Pa če bi bilo res lahko tako...

Tone.

Če ni, pa ni, in konec besedi! Kaj bi zmeraj
venomer ščebetale o tem?

Ana.

Saj res! Samo da dražijo mater!

Prva ženica.

Ba!

Druga ženica.

Dražimo — kajpak!

Tretja ženica.

Tako je, no! Resnica oči kolje...

Tone.

Seveda! Zdaj-le smo molili, zdaj se pa bomo kregali, kajneda?

Katarina.

E, ne, ne, ne! Samo tega ne! Častimo Gospoda, svojega Boga, in Mater Njegovo! (Sklene roke.) Češčena — češčena... (Ne more dalje.)

Vsi

(pokleknejo.)

Prva ženica.

Češčena si, Marija, milosti si polna, Gospod je s Teboj, blažena si med ženami in blažen je sad Tvojega telesa, Jezus!

Vsi.

Sveta Marija, Mati božja, prosi za nas grešnike zdaj in na našo smrtno uro! Amen! (Vstanejo in se pre-križajo.) V imenu Boga Očeta in Sina in svetega Duha, amen!

Nekatere ženice.

Pa zdravi ostanite, soseda! (Odhajajo.)

Katarina.

Z Bogom, z Bogom!

Druge ženice.

Hvaljen bodi Jezus Kristus! (Odhajajo.)

Katarina, Tone in Ana.

Na veke, amen!

Katarina.

Pa molite zame!

Ženice.

Bomo, bomo! (Odidejo.)

Tone.

Te babe!

Ana.

Saj res!

Katarina.

Kaj praviš?

Ana in Tone.

O, nič, nič!

Katarina.

Pa sem mislila! (Misli.)

Ana.

Ah, moj Bog! (Odide v kuhinjo. Vrata pusti odprta.
Razpihava ogenj na ognjišču.)

Tone

(hodi po sobi in sede na skrinjo.) E, no! Kaj hočemo?
(Molk.) Daj, Ana, skuhaj kaj materi!

Ana.

Saj bom lipovega cveta in črešnjevih pecljev —
to je dobro zoper kašelj in za prsa.

Tone.

Pa kamilic deni vmes...

Ana.

Bom, bom!

Katarina.

Ana! Tone!

Ana.

Kaj je, mati?

Tone.

Ha?

Katarina.

Kaj še ni Anke s Pavlom?

Tone

(spet pogleda skozi okno.) E, ni ju še ne!

Katarina.

O, ti moj ljubi Bog!... Pa sem spet vsa mokra.

Ana

(pride iz kuhinje in jo obriše.) Tako, mati!

Katarina

(težko sope.) Joj, joj!... (Zapre oči.)

Tone

(vstane in gleda zdaj po sobi, zdaj postelji, zdaj mizo.) Hm, hm!

Katarina.

Ali vesta, da je Pavel sedaj čisto drugačen, odkar se je oženil?

Ana.

To se Vam samo zdi, mati.

Tone.

Kaj bo drugačen? Nič ni drugačen!

Katarina.

Pa je, pa je! Prej je bil vedno tu pri meni — zdaj ga pa ni, zdaj ga ni! Še zdaj ga ni, ko umiram...

Ana

(ji poravnava zglavje.) Mati...

Tone.

Lejte, ker ima ženo!

Katarina.

Pa kdo je več — mati ali žena, Tone?

Tone.

No, to je že res!

Katarina.

Vidiš? Ali Pavel ni nikdar maral zame!

Ana.

To pa ni tako, mati!

Tone.

Saj Vam je vedno pošiljal denar in Vam ga še bo!

Katarina.

Ne bo ga več treba... o, že čutim!... Joj, joj!...
Zadušilo me bo!...

Tone

(jo dvigne, da sedi na postelji.) Pa bi morda vstali, mati!

Ana.

Sem na stol bi sedli. (Primakne stol.)

Katarina.

Če bi maral zame, pa bi bil duhovnik!

Tone.

Ali ni tudi tako pošten in dober človek?

Katarina.

Pa če bi maral zame, pa bi bil duhovnik! O, kakšna čast bi bila to za našo hišo, kakšna dobrota bi bila to zame! Molil bi zame in maše bi bral zame in izprosil bi mi pri Bogu zdravja.

Ana.

Ali, mati, Vi si ne daste nič dopovedati!

Katarina.

A Pavel ni maral zame in zato ni hotel brati nove maše, da bi me obhajal na smrtno uro... Joj, joj! Zadušilo me bo!...

Tone

(Ani.) Daj, daj, kuhaj!

Ana

(hoče v kuhinjo.)

Katarina.

Nikar, nikar! Če mi Bog ne pomore, mi tudi rože ne bodo! Pa Pavel bi mi lahko, če bi bil duhovnik. Pa ni maral zame, pa ni hotel biti duhovnik...

Ana.

Ah, ti moj Bog!

Katarina.

No, vidiš?... Kje pa je, kje pa je?... Ponj si poslala, pa ga ni.

Tone.

Pa pride, no!

Katarina.

In še njegove žene nisem videla!

Ana.

Saj je rekel, da Vam jo že pripelje...

Katarina.

Haha, ko bom na parah!... Ah, joj!... Koliko sem trpela! Kot sveta Katarina, ki so jo razpeli na kolo, tako sem trpela, ker mi ni hotel biti sin duhovnik!... Ajoh!... Zdaj-le, zdaj-le me bo zadušilo! O, sveta Marija!

Tone.

Pa bi vendar sedli na stol, da pridete k sapi!

Ana.

Dajte, mati, dajte! (Vzame blazine s postelje in jih poravnava na stol, ki ga je prej primaknila.)

Tone in Ana

(pomagata Katarini s postelje na stol.)

Tone.

Le lepo počasi, mati! Primate se me za vrat!

Ana.

Pa mene tudi, mati!

Katarina

(se oprime obeh, ki jo skoro neseta k stolu.) Joj, joj! To je pa moja zadnja ura!

Pavlina

(ima čipkasto ruto na glavi. pride z desne.) Ali sem prav prišla?

Tone.

Kam pa? (Obstane s Katarino v sredi med posteljo in stolom.)

Pavlina

(stopi v sobo.) **K** materi Pavla Klemenčiča.

Tone.

Prav, prav! (Prinese z Ano Katarino do stola. Posadita jo nanj. Tone poravnava blazine, Ana vzame odejo s postelje in ji zagrne z njo noge. Med tem časom ne govori nihče.)

Katarina

(omahne z glavo nazaj, zapre oči, sklene roke v molitev in giblje ustnice. Molk.)

Pavlina

(odmota ruto z glave in jo dene na mizo.) **Vi** ste mati Pavla Klemenčiča, ne?

Katarina

(molče in rahlo prikima.)

Pavlina

(se obrne k Ani.) **A Vi** ste njegova sestra.

Ana.

Da!

Pavlina

(se obrne k Tonetu.) **Vi** pa ste njen (pokaže Ano) mož.

Tone.

Vi pa vse veste!

Pavlina.

Kaj bi ne vedela, saj sem Pavlova žena...

Katarina

(odpre oči, hoče vstati, a ne more.) **Kaj?** Žena ste mojega Pavla?

Pavlina.

Da!

Katarina.

Jojmeni! Pa Vas nisem poznala!

Tone.

Kdo bi si pa mislil, da ste Vi njegova žena?

Ana.

Videla sem Vas že, če se ne motim. Pa kaj se bom motila?

Katarina.

Njegova žena ste. A, a, a!

Tone.

Kdo bi si mislil, da ima Pavel tako mlado ženo?

Ana.

Saj res!

Pavlina.

Da, njegova žena sem.

Katarina.

Pa da niste prej prišli semkaj k meni! Joj, aoh!... Zdaj-le, zdaj šele na zadnjo uro!

Pavlina.

Kolikrat sem že hotela!

Katarina.

No, pa?

Pavlina

(kakor da se boji izgovoriti.) Pa — pa ni hotel...

Katarina

(tožeče.) Jojmeni! Ali vidiš, Ana? Ali slišiš, Tone? Ali verjameš zdaj, da ne mara zame Pavel? Joj, joj, daleč smo že, daleč! (Nasloni se nazaj in joka.)

Tone.

I nu! Koso izpoznamo šele v ostri travi.

Katarina.

Jej, jej! To sem jaz že vse vedela, pa mi nista verjela! Tak je Pavel, ker ni duhovnik, tak-le je moj Pavel! Pa ni nič več moj, Pavel pa ni, pa ni več moj!... Daj, Ana, daj, oteri mi pot! Mokra sem kot perilo na dežju.

Ana

(ji otere pot.) Pa zakaj ni hotel?

Pavlina.

Ko bi vedela!

Tone.

Tako je! Človek ne more vedeti vsega!

Katarina.

Pa če bi bil Pavel duhovnik, pa bi vse vedel — čisto vse — in ozdravil bi me. Zdaj pa bom morala umreti in prav rada bom umrla, prav rada, to vam rečem!

Ana.

Ali, mati, kaj pa mi drugi?

Katarina.

O, vi ste dobri ljudje, ti in Tone in Anka!

Tone.

E, mati! Taki smo — no! Pa bi bili še bolji, če bi mogli biti. Pa kaj hočemo: vol je vol in nikdar ne bo konj!

Katarina.

A Pavla je popačil svet, da je pozabil na Boga in name! In nikdar ne bo srečen, ker ni hotel biti duhovnik in je pozabil na četrto božjo zapoved!... Zdaj-le bom pa umrla... A kje je Anka, Anka?

Pavlina.

Anka je še tamkaj pri njem. Preden je govorila z njim, je govorila z menoj. Vse mi je povedala, kako Vam je, mati, in kot naj grem, da pridem k Vam, ker sem si Vas želela videti.

Katarina.

O, hvala, hvala!

Pavlina.

Tako sem si Vas želela videti!

Tone.

Lepo je to od Vas — res je lepo!

Ana.

To je — da!

Pavlina.

Pa mi ni hotel napraviti tega veselja. Odlašal je od dne do dne. »Kaj boš hodila v tisto kmetiško bajto?« mi je vselej dejal, kadar sem ga prosila, naj grem k Vam.

Tone

(ježno.) O, ti vrag!

Katarina.

O, vidiš, vidiš?

Ana.

Kmetiška bajta? Lej ga! Pa je bil tukaj-le rojen!

Katarina.

Da tukaj-le, in zibelka je stala tu poleg postelje, in tako rada sem imela svojega Pavla! In zakaj sem ga rada imela? Zato, ker sem ga imela in zato, da me zdaj, ko umiram, ne mara. O, moj Bog, moj Bog ti križani, to je pa res hudo!

Ana.

Kdo bi si mislil, da je tak naš Pavel!

Pavlina.

Tak, tak — o, jaz vem, kakšen je!

Katarina.

Ali ni tudi z Vami dober?

Pavlina.

Dober? Ha! Dober!

Katarina.

Torej ni?

Pavlina.

Vse prej, samo dober ne! O, mnogo sem morala že pretrpeti — mnogo, mnogo! Pa kaj šele bo?

Tone.

Pa tepel Vas menda ni.

Pavlina.

Tepel me še ni, pa bi me kmalu. Danes popoldne je že dvignil roko nadme, pa sem mu ušla še ob pravem času.

Katarina.

Joj, joj! Kaj sem ućakala!

Pavlina.

Ali drugače me muči, kakor ve in zna.

Ana.

Kdo bi si mislil?

Tone.

Pa je bil vedno tako dober naš Pavel.

Pavlina.

Kazal se je dobrega...

Katarina.

Da, da, tako! Kazal se je, samo kazal...

Pavlina.

Kazal se je, da! Tudi meni se je kazal v početku, a zdaj, ko sem njegova, pa je tak! O, ko bi ne bila njegova!

Tone.

Kar je, je! To je križ brez Boga! — E, pa jaz ne vem, če je Pavel res tak...

Pavlina.

Moj Bog, če je pa res!

Tone

Ko pa je bil zmeraj tako dober! In človek ni vreme.

Pavlina.

O, saj bi vam še kaj več povedala, še mnogo več.

Ana.

No?

Pavlina.

Pa se bojim za mater.

Tone.

E, beseda ni konj!

Katarina.

Kaj hujšega pa vendar ne morete povedati.

Pavlina.

Hujše, hujše!

Ana.

Pa naj bo, kar hoče, samo povejte! Kaj ne, mati?

Katarina.

Da, naj bo, kar hoče! Saj me je že to čisto potrlo, čisto — do smrti! In bolj me ne more nič več!

Pavlina.

A bojim se!

Tone.

E — no!

Katarina

(težko sope.) Aoh!... Zdaj-le prihaja... Ha! Kaj pa je? Kaj je še takega?

Pavlina

(gleda zadovoljno ob svojem uspehu.) Mati, res je to, kar Vam povem! Dejal mi je danes, in njegov prijatelj je tudi čul te strašne besede, dejal je: O, da bi mi umrli mati, da bi mi umrli!

Katarina.

Jezus, Jezus Nazarenski!

Pavlina.

Da, tako je govoril!

Tone.

Pojdite!

Ana.

O, sveta nebesa!

Katarina

(spne roke kvišku.) O, sveta nebesa, sveta nebesa, sprejmite me vase! (Roke ji omahnejo. Joka. Molk.) Kako me je že sit! O, moj pravični Bog, daj, da umrem!

Pavlina.

To sem Vam hotela povedati, da ga boste čisto poznali, da si lahko mislite, kako strašen človek je Vaš Pavel in koliko moram trpeti poleg njega.

Katarina.

Molila bom za Vas, da Vam Bog olajša trpljenje in da ga Bog privede na pravi pot, da ne bo večno pogubljen! O, Pavel, Pavel! (Joka.) Glej, s solzami v očeh umiram!

Pavlina.

Bog Vam bodi tolažba, mati! A jaz moram stran! (Omota si ruto.) Zakaj, če pride in me vidi tu, bi mi bilo gorje!

Katarina.

Gorje, gorje!

Pavlina.

Z Bogom, mati!

Katarina.

Ah — zdaj-le bom ugasnila kot leščerba... (Spne se.) O, Ana, Tone...

Tone in Ana.

Mati! (Priskočita in jo posadita na stol nazaj.)

Pavlina

(zase, polglasno.) Pomagalo bo! Uničila ga bom!

Katarina

(onemogla.) Ah! (zapre oči.)

Pavlina.

Ali tod (pokaže na desno) ne smem nazaj, da me ne sreča, če pride.

Tone.

Pa pojdite tod-le (pokaže na levo) skozi kuhinjo in dvorišče na cesto, pa pridete od druge strani domov.

Pavlina.

Z Bogom!

Katarina.

(molče prikima.)

Tone in Ana.

Z Bogom!

Pavlina

(gre skozi kuhinjo in vrata na levi. Ana jo spremlja. Na vratih ji da Pavlina roko.) Z Bogom! Bog Vas tolaži! (Odide.)

Ana

(migne z rameni.) Zgodi se njegova sveta volja! (Vrne se nazaj. Briše si solzne oči.)

Tone.

Daj, daj, še ti začni!

Ana.

Kaj ti veš, kako mi je hudo! Kakor bi toča pobila polje...

Tone

(sede na skrinjo, podpre glavo in misli.) Človek je kot pratika, ki kaže lepo vreme, pa pada dež. Kdo bi si mislil, da je naš Pavel tak — živ krst ne!

Katarina

(govori s slabotnim, pojemajočim glasom.) In sedaj je vsega konec!... In sedaj bom umrla in bom umrla!... A ti, Ana, povej Pavlu, da mu vse odpuščam, tudi to, ker ni hotel biti duhovnik in ker si je želel moje smrti in ker ni maral zame... Joj, koliko sem trpela zavoľjo njega, pa mu vse odpuščam!

Ana

(poklekne poleg Katarine, joka.) O, mati!

Katarina

Vidiš, kako ga je popačil svet!... Iztrgal mu je Boga iz srca in mene, in mene tudi! O, moj Pavel, moj Pavel!... (Dvigne se, globoko zasope in pade na stol. Glava se ji skloni na prsi. Umrje.)

Tone

(skoči po svečo in z njo v roki poklekne poleg stola. Molk. Katarini zatisne oči.)

Ana

(se spne h Katarini.) O, mati, moja mati!

Tone

(vstane, dene svečo nazaj.) Umrli so! Saj so bili bolni in stari! (Gre k oknu. Kliče.) Hoj, Blaž, mežnar Blaž! Hoj, hoj!

Blaž

(za odrom.) Hoj, hoj! Kaj bo?

Tone

(pokaže, da naj zvoni.) Mati so umrli. Daj, zvoni!

Blaž.

Ha, ha! Že dobro!

Tone

(pazno gleda.) Alo! Glej, glej, Ana!

Ana

(vstane.) Kaj je?

Tone.

Zdaj gresta.

Ana

(gre naglo k oknu.) Anka in Pavel?

Tone.

Da!

Ana.

Zdaj, ko je prepozno!

Tone

(gre od okna, takisto Ana.) Kaj hočemo? To je volja božja. E, jej!

Klemenčič in Anka

(vstopita skozi vrata na desni.)

Tone

(Klemenčiču.) Pa bi prišel pojutrišnjem k pogrebu...

Ana.

Saj res!

Klemenčič

(dene klobuk na mizo.) Otrok hodi počasi... Kaj je?

Tone

(pokaže na Katarino.) Tamkaj so...

Klemenčič

(plane h Katarini.) O, mati! (Poklekne in ji poljubi roko.)

Ana

(joka.) Umrli so!

Klemenčič.

O, mati, mati! Vaša roka je mrzla, Vaša dobra roka je tako mrzla! (Spne se in ji pogladi lice.) In Vaše lice je mrzlo, kot led je mrzlo Vaše blago lice, mati... O, moja mati, mati, Vi moja edina mati! (Zgrudi se na kolena in ji poljublja roko.) Umrli ste mi, Vi ste mi umrli! (Joka.)

Anka

(se privije k Ani.) Pa so res umrli stara mati?

Ana.

O, res, res! Pa lepo moli zanje, lepo se pokrižaj in moli!

Anka

(poklekne, se prekriža in moli.)

Klemenčič

(naglo vstane.) O, ti moj Bog!

Tone.

Vidiš, in jokali so na zadnjo uro zavoljo tebe, Pavel.

Ana.

In tvoja žena jim je vse povedala, kak si, Pavel!

Klemenčič

(začudeno.) Moja žena? Ali je bila tu moja žena!

Tone

(Ani.) Ti pa tudi vse izblebetaš!

Klemenčič.

Ali je bila tu moja žena?

Ana.

No, da!

Klemenčič

(naglo.) In kaj je povedala?

Tone.

O, kaj bi govorili semintja? Kar naravnost ti povem, kaj je rekla! Rekla je, da si grd človek, Pavel, grd in hudoben, da si si želel materine smrti in da si jo hotel tepsti — veš, to je rekla tvoja žena!

Klemenčič

(obupno.) O, Jezus!

Ana.

Da! In potem so mati umrli, zavoljo tebe so umrli, iz same žalosti so umrli!

Tone.

Tak si, vidiš!

Klemenčič.

In vidva to verjameta?

Tone

(migne z rameni.)

Ana.

Saj so še mati!

Klemenčič.

In sedaj je konec, konec, konec!... In sedaj bom umrl!... (Glava se mu nagne na prsi, z roko potegne po čelu in se ozre h Katarini.) Dobro! Le verjemite, mati! A tu se Vam zaklinjam pri živem Bogu, da nisem bil tak, da nisem bil slab! Ampak umorili so me! Srce so mi prebodli z mečem in v dušo so mi nalili obupa! In na mojo pamet je padla noč, noč tako strašna in mrzla, ki me kliče za Vami, mati!... Ō, blagoslovite me, blagoslovite me! (Poklekne ob nji in dene njeno desnico na svojo glavo.) O, blagoslovite me! (Glavo zakrije z dlanmi in joka.)

Tone.

Zdaj je prepozno!

Klemenčič

(vstane.) Tako, tako!... In vse je sedaj dobro! Pa bo še boljše... A zdaj bi bil rad sam... nekaj trenutkov bi bil rad sam... V glavi mi šumi, in misliti moram... (Ozira se okolo.)

Tone.

Tja pojdi v kuhinjo!

Klemenčič

(gre, na vratih se ustavi.) A verjemita mi, da so ljudje zlobni. Ljudje so kanalije, ki nas tirajo v smrt! In

tudi to mi verjemita, da je smrt konec trpljenja, da je smrt naše plačilo! To mi verjemita! (Odide v kuhinjo.)

Tone.

Ti že veš! (Gre za njim.) Pa da ne boš v temi, ti prižgem luč. (Prižge svetilnico nad mizo.) Tako! (Odide v sobo.)

Ana

(odpre med tem skrinjo in zлага na mizo razno žensko obleko in perilo.) Tone, skoči po sosedo, da mi pomaga preobleči mater! In otroka vzemi s seboj, da nam ne bo napoti!

Tone

(vzame klobuk s klina in se pokrije.) Pojdi, Anka!

Anka.

Pa me je strah!

Ana.

Saj je angel varuh s teboj.

Tone.

Pojdi, pojdi! (Prime Anko za roko in odide z njo skozi vrata na desni.)

Ana

(vstane od skrinje.)

Klemenčič

(ki je hodil doslej zamišljen po kuhinji gorindol, pride na vrata.) Sestra, Ana!

Ana.

Kaj je, Pavel?

Klemenčič.

In ti vse to verjameš?

Ana.

O, Pavel, ko bi vedel, kako mi je hudo!

Klemenčič.

To se reče, da verjameš! Dobro, dobro!... A verjemi, da so ljudje slabi in hudobni. Jaz to vem, jaz to danes posebno dobro vem. In hudo mi je, silno hudo. Kako mi je, to boš šele videla. Tako mi je hudo, da bi rad umrl! Vidiš, Ana, vse so mi vzeli — vse, veš, kaj je to? To je mnogo, to je preveč! In tega ne preneso moje moči! (Obrnjen h Katarini.) Mati, vidite, prisegam Vam, da ni bil Vaš Pavel tak! Ali Vašega Pavla so umorili, umorili so ga kot nemo žival! Da, mati! To je resnica, samo to! Pa saj bom kmalu spet pri Vas, kmalu, kmalu... (Odide spet v kuhinjo, zapre vrata in jih zapahne.)

Ana.

Pavel!

Klemenčič.

Samo malo časa me pusti samega! (Šleče vrhnjo suknjo in jo dene na mizo, ki jo pomakne pred vrata.) Samo malo časa, in vse bo spet dobro! In verjela boš tudi ti, da nisem tak!

Ana.

O, ti sveta Marija sedemžalostna! (Gre spet k skrinji.)

Klemenčič

(hodi nekaj časa po kuhinji, potem vzame iz notranjega žepa papir, sede k mizi in začne pisati s svinčnikom. Med pisanjem večkrat vstane, pomišlja, hodi po kuhinji, zopet sede in piše).

Ana

(pri skrinji.) O, jej! To smo ubogi ljudje! Kaj ne, Pavel? Samo trpljenje veninven!

Klemenčič.

Ljudje so zlobni, tako silno so zlobni! Ana, ne verjemi ljudem, zakaj ljudje so zlobni! To so hudiči — drugih ni! Verjemi, da drugih ni. Mi, ki smo dobri, smo njih žrtve in moramo v kraj! Daleč, daleč moramo — tja v nepovratnost. Le verjemi, sestra, da moramo! Ne verjemi lažem, a meni verjemi!

Ana

(gre k vratom.) O, Pavel, Pavel!

Klemenčič

(vstane in tišči vrata.) Ha?

Ana.

Pavel, pridi sem! Tako me je strah, tako silno me je strah!

Klemenčič.

Saj me boš kmalu spet videla! Le potrpi!

Ana.

Oh, kako me je strah! (Gre od vrat k vratom na desni.) To je čudno, da me je hipoma tako strah!

Klemenčič

(nasluša, zopet sede in piše.)

Tone in soseda

(vstopita, ko hoče Ana odpreti vrata.)

Ana.

Hvala Bogu, da sta prišla! Tako me je čudno strah!

Tone.

E, pojdi! (Klobuk obesi na kljuko.)

Soseda.

No, no! Torej so umrli mati! (Ogleda se po sobi, Katarino poškropi in se prekriža.)

Ana.

Da, kakor vidite!

Soseda.

Joh, moj Bog! Starost je žetev smrti. Kaj hočemo? Bog jim daj nebesa!

Ana.

Nebesa, nebesa, saj tukaj jih niso imeli!

Tone.

Kdo jih pa ima? Morda cesar.

Soseda.

Tisto je že res! No, pa jih bomo napravili na pare.

Tone

(odmakne mizo.) Tako-le bom postavil mizo podolgič. (Pokaže od srede zadnje stene v ospredje.)

Soseda.

Pa bo bolje tako! (Pokaže od leve stene proti desni.) Zmeraj je bolje, če gleda mrlič proti solncu.

A n a.

Vi že veste!

T o n e

(spet premakne mizo.) No, pa dobro! Pa jo bom postavil semkaj. Postelj spravimo v kuhinjo, a skrinjo pod streho, da bo več prostora.

A n a.

Kako jih bomo pa oblekli?

S o s e d a

(ogleduje Katarino.) Ta-le jopič bo dober. Kaj pa perilo?

A n a.

To je od danes popoldne. Preoblekli smo jih, preden so prišli s sv. obhajilom.

S o s e d a.

No, potlej je pa dobro. Samo krilo bomo vzeli drugo.

A n a.

Tukaj je njihova obleka. (Pokaže na mizo, kamor je prej iz skrinje zlagala obleko in perilo.)

S o s e d a

(prebira.) To-le je preveč pisano... To tudi... a to-le bo pa dobro, to pa bo! (Odbere črno krilo in ga ogleduje proti sveči.) To-le pa bo dobro! No, pa pomagaj, Ana! (Stopita h Katarini.)

A n a.

Ti moj Bog, to je težko delo!

T o n e.

O, težko, težko!

Celina

(pride skozi vrata na desni. Bled je, nemiren.) Dober večer!

Vsi.

Bog daj!

Tone.

A Vi ste!

Celina

(zagleda mrtvo Katarino.) Ali so umrli mati?

Vsi.

Da, da!

Celina

(se prekriža. Nekaj hipov molk.)

Klemenčič

(začuje Celinin glas, vstane, zgane pismo, vzame iz denarnice nekaj bankovcev ter jih s pismom vred spravi v kuverto, na katero nekaj zapiše. Silno je nemiren. Tiplje se po vseh žepih in se boječe ozira okrog sebe.)

Celina.

A kje je Pavel?

Tone.

O, Pavel, to Vam je človek!

Celina.

A kje je?

Ana.

Sam je hotel biti.

Celina.

(nestrpno.) No, pa kje je vendar? Za Boga!

Klemenčič

(hodi po prstih po kuhinji kakor bi nečesa iskal. V tem zapazi napeto vrv. Brž pograbi z nje perilo, ga vrže pod mizo in vrv sname siloma, nervozno. Zmota jo in skrije pod suknjo. Z desno roko šine v lase, dvignó rame, kakor da ga zebe, in se s plašnimi, zmedenimi očmi ozira okrog, z levico si vije brado in nekaj hitro, sam zase šepče.)

Tone.

Tamkaj v kuhinji. (Pokaže na levo.)

Celina

(stopi do vrat in potrka. Rahlo.) **Pavel!** (Nasluša.) **Pavel!** Ali si tu, Pavel?

Klemenčič

(trepeče po vsem telesu. Zagleda stopnjice, ki drže na podstrešje. Čudno se zasmeje. Vrata, ki drže na dvorišče, odpre in gre naglo, a tiho, po prstih po stopnjicah ter izgine na podstrešje.)

Celina

(potrka močnejše.) **Pavel!** (Glasneje.) **Pavel!** Kaj me ne čuješ? **Jaz sem, jaz — Jože!** (Nasluša.) **Pavel!** (Drugim.) Ali, za Boga, kaj je to?

Vsi

(pristopijo bliže.)

Ana.

Saj je ravno prej govoril z menoj. (Kliče.) **Pavel!**

Celina

(skuša odpreti.) **Pavel!** Ali kaj je to? Vrata so zapahnjena!

Tone

(poizkuša odpreti. Kliče.) **Pavel!** Oglasi se vendar!

Ana

(v joku.) Pavel, Pavel!

Celina.

Moj Bog, kaj se mi zdi, kaj strašnega se mi zdi! (Tonetu.) Prosim Vas, odprite vrata, odprite jih naglo, naglo!

Tone

(se z vso silo upre v vrata.) No, ali pojde? Pa saj grem lahko od one strani! (Naglo zbeži venkaj.)

Celina.

Moj Bog, moj Bog! (Zamisli se.) Ali to ni mogoče! To ni mogoče! To bi bilo prestrašno!

Ana

(naglo.) Pa kaj, kaj pa? Mene je tako strah!

Tone

(priteče z leve strani in obstane na vratih.) Pavla ni! (Odmakne mizo od vrat, jih odpahne in odpre.) Ni ga!

Celina

(stopi v kuhinjo, oni dve ostaneta na vratih.) Ni ga! (Gleda okrog.) Tu je njegova suknja.

Tone.

Miza je bila pomaknjena pred vrata. A ona vrata (pokaže vrata na levo) so bila odprta.

Celina.

(zagleda na mizi pismo.) A kaj je to? (Vzame pismo v roko in bere.) Svoji ženi! (Pismo obdrži.) — Jezus, Marija, tu se je nekaj zgodilo! (Kliče.) Pavel, Pavel! (Gre na leva

vrata.) **Pavel, Pavel!** (Gre ven na dvorišče.) **Pavel, Pavel!** (Odgovarja mu rahel, komaj slišen odnev.) **Pavel!** (Na vasi zalaja pes, v tem zapoje mrtvaški zvonec.)

Ana in sosed a

(pokleknet a pred Katarino, se prekrižata in molita.)

Tone

(stoji nekaj časa zamišljen sredi kuhinje, potem stopi v sobo, poklekne na desno koleno, se prekriža in moli. Zavesa počasi pade.)

Konec tretjega dejanja.

ČETRTO DEJANJE

IV.

Prizorišče kakor v drugem dejanju. Na kredenci gori svetilnica. Mrtvaški zvonec še poje.

Dekla Mina

(stoji pri kredenci in vzame iz predala bel namizni prt, ki ga razgrne po mizi. Potem pogrinja za večerjo. Na levo in desno dene po en krožnik, spredaj in zadaj po dva krožnika. Pred vsak krožnik postavi kozarec in primakne k mizi stole. Ko je s tem gotova, postavi svetilnico na sredo mize.)

Župnik Bregar

(vstopi skozi vrata v ozadju precej, ko se dvigne zavesa, in hodi po sobi gorindol. Zamišljen je, roke ima sklenjene na hrbtu.)

Mina

(se ozre k vratom.) Dober večer, gospod župnik! (Med govorom opravlja svoje delo.)

Bregar.

Bog daj!

Mina.

Bog ve, kdo je umrl? (Zvonec umolkne.)

Bregar.

Ne vem.

Mina.

Ah, srečen je!

Bregar.

Srečen, če je umrl, spravljen z Bogom.

Mina.

To, to! — Z življenjem ni tako nič...

Bregar.

Nič, nič!... Pa kaj Vi veste?

Mina.

Jaz? Nekaj pa že!

Bregar.

No, da! Nekaj, nekaj...

Mina.

Sita sem ga že, veste, gospod župnik?

Bregar

(se ustavi pred njo.) Ha?

Mina.

Sita sem že življenja v tej-le hiši, to Vam rečem.

Bregar.

A, tako!

Mina.

Tako, tako! Pa saj ga mora biti sit vsak, kdor je še količkaj človeka — tako je zdaj tukaj pri nas.

Bregar.

Pa kaj je takega?

Mina.

To je tako, da ni več mogoče tega prenašati. Pravim Vam zato o tem, gospod župnik, ker ne morem več tega prenašati, to Vam rečem! Že nekaj let sem tu v službi, ali tako ni bilo še nikdar, to Vam rečem.

Bregar

(naglo.) Nikdar, nikdar!

Mina.

No, vidite! Križani Bog, kdo bi tudi to prenašal? Veste, gospod župnik, potrebo čutim, da se izpovem. Tako je! In to Vam rečem: Vsaka beseda, ki jo človek tu čuje, je kot nabrušen pipec. Ha? To je dosti rečeno! To Vam rečem! (Iz kredence vzame steklenico vina in ga postavi na mizo.)

Bregar.

Glejte našo Mino! Tudi ona je iz voska.

Mina.

Hej! Iz voska?... No, Vi že veste, jaz ne vem, iz časa sem... No, da! Pa je že prav, kar ste rekli. Iz voska, iz voska... Kaj morem zato, da tudi mene boli! In naša gospa — mlada in stara — že skrbita zato, da boli. To Vam rečem! Storim tako — ni prav, storim drugače — ni prav! Vosek gor, vosek dol — boli pa vendar! In še nekaj bi Vam povedala, gospod župnik, veste, tako v priliki, veste, kakor so mi pravili nekoč moj rajni oče, veste, da se sito pretrga, če namečemo vanje kamenja.

Bregar.

Kdo pa je zdaj sito?

Mina

(se ozre po sobi, tiše.) Sito? — To Vam rečem! Ta-le cela hiša je sito! In nekaj je padlo nanjo, kar je bo razrinilo na vse plati, da ne bo naposled nič ostalo.

Bregar.

Salament!

Mina.

Hm, hm! Pa boste videli! To vam rečem! Naša gospa se plazijo kot senca proti poldnevu, ko je je vedno manj. In naša mlada gospa — jeh! — če bi mogla povedati v priliki! Tako žive naprej in naprej kakor bi se jim kam mudilo. A njen mož so kakor vrba, ki visi nad grobom. In mladi gospod so uklo-nili tilnik kot vol v jarmu, in, in...

Bregar.

No, kaj pa jaz?

Mina.

Bome! Vi pa berete maše.

Bregar.

Veninven pa vendar ne.

Mina.

Vem, saj ni vsak dan Božič... No, in vse je tako čudno, in naš Primož je tudi kot megla in pojde stran. Pa jaz tudi pojdem, to Vam rečem!

Bregar.

Stran?

Mina.

Da, in to je, kar sem hotela reči in kar porečem še jutri gospe, ali pa še nocoj, če bo prilika!

Bregar.

Že dobro!

Mina.

Dobro, dobro, če je dobro slabo! Pa že tako pride na tem svetu! Vsega bo konec: dobrote in zlobe! Še kamen se razpraši, če gre preko njega težak voz. Zato pa pojdem, da me ne zaduše ti črni oblaki, ki so se zbrali nad to hišo.

Bregar

(skomigne z rameni.) Človek časih nima besedi!

Mina.

Da, sapo mu zapro!

Gospa Taševa

(pride z desne.)

Mina.

O, ravno prav je, gospa, da ste prišli!

Taševa.

Kako to?

Mina.

Nekaj Vam moram povedati, gospa!

Taševa

(sede na zofo.) Torej?

Mina.

Pa ne smete biti jezni zavoljo tega, gospa!

Taševa

(z nasmehom.) Le povejte, Mina!

Mina.

Ali tako mi je težko, gospa!

T a š e v a.

Ali Vam naj pomagam?

M i n a.

Oh, saj ne veste, kaj hočem.

T a š e v a.

To, kar Primož.

M i n a.

Jah! (Začudi se.)

T a š e v a.

Stran hočete, ne?

M i n a

(v joku.) Da, gospa!

T a š e v a.

No, glejte! Kar pojdite!

M i n a.

Pa Vi ste jezni name, gospa!

T a š e v a.

Kar pojdite, sem rekla — a brez jeze Vas odpuščam!

M i n a.

Gospa...

T a š e v a

(vstane.) Dovolj, dovolj!

M i n a.

Gospa... ali Vi...

T a š e v a.

Dovolj, za Boga! Če rečem, da nisem! (Hodi po sobi.)

Mina

(odhaja. Na zadnjih vratih) Pa ne še nocoj! (Odide.)

Taševa

(pride k mizi in sede na stol na levem koncu.) Kadar Vam drago! (Podpre si glavo.) Tako sem bolna!

Bregar.

Ah, da! Mina hoče vedeti, da je vsa hiša bolna in zrela za propad.

Taševa.

Prav pravi! Zato me ostavlja, in Primož tudi, in morda še kdo drugi... In ostala bom sama, da se bo sesulo nad menoj to trhlo zidanje! Vsaj grob imam — drugega tako nič! A bolna sem, po vsem telesu se mi plazi nekaj kot slutnja, da bom umrla. Razpasla se mi je ta mračna slutnja po vsi moji duši. O, da bi vsaj umrla!

Bregar.

In če bi v resnici prišla smrt — ali si pa tudi pripravljena nanjo?

Taševa.

Zrela sem zanjo kot jesenski grozd. Kadar človek živi in uživa, takrat mu ni do smrti. Ali kadar ni več življenja, kadar nam drgetajoče sili kri po žilah — kaplja za kapljo — da čutim, kako se mi stresa srce kot pokvarjena ura; kadar prihaja človek truden in željan pokoja, izžet kot citrona, poln gnjeva in zlovolje — takrat hrepeneče čaka smrti.

Bregar.

Človek pač hrepeni vse svoje žive dni.

Taševa.

Če ne po življenju, pa po smrti! (Molk. Vstane, gre k oknu, ga odpre, gleda venkaj in si gladi čelo z desnico.)

Bregar

(hodi gorindol.) A čas je, da začneva! (Pogleda na uro.)

Taševa

(vzame ruto iz žepa in joka.)

Bregar

(stopi k nji.) Pavlina!

Taševa

(se mu nasloni na prsa.) O, ko bi vedel, kako sem bolna! Tako silno sem bolna! In umrla bi rada! (Naglo.) Ali veš? Ali ti to veš?

Bregar.

Kaj pa?

Taševa.

Ali veš, da me je sram, tako me je sram! (Obraz si zakrije z obema rokama.) O, kako me je sram!

Bregar.

Pavlina!

Taševa.

Ali jo vidiš? Ali me vidiš? Tako sem bila mlada in lepa in zdrava! Pa tako življenje, tako grdo življenje! O, fuj, fuj, fuj! (Izmučena sede na prejšnje mesto.) In moja hči vse to ve! O, kako me je sram, kako me je silno sram! Da morem umreti, o Bog, da morem zdaj umreti!

Bregar.

Pustimo smrt, sedaj moramo urediti življenje! Nocoj morava spraviti vse v red. Sedaj bo prilika pri večerji.

Taševa.

Ali tega ne prebijem! Zdi se mi, da nekam hitimo v pogubo. Zdi se mi, da se majajo tla pod menoj.

Bregar.

Noge se ti šibe od slabosti.

Taševa.

Od peze, ki sloni na meni z neizmerno težo...

Bregar

(sede na desni konec mize.) Pa bomo odvzeli ta jarem z božjo pomočjo. Če človek hoče, stori mnogo.

Taševa

Vem, vem! Strašne stvari lahko počne, če hoče. »Ali je to mogoče, ali je to mogoče?« se vprašujemo. Pa je vse mogoče! O, jaz to vem! Za Boga, kako je bilo z menoj!

Bregar.

Kar je bilo, je bilo! A sedaj mora biti drugače. Pusti meni vso stvar!

Pavlina in Franc

(prideta skozi vrata v ozadju.) Dober večer! (Pavlina sede na sofo, Franc na levo poleg nje.)

Taševa in Bregar

Dober večer! (Pogovarjata se tiho dalje.)

Pavlina

A to ti moram povedati.

Franc.

Kaj?

Pavlina.

Bila sem tam — pri njegovi materi...

Franc.

Ali sama?

Pavlina.

Sama.

Franc.

In čemu?

Pavlina

(mu na skrivnem stisne roko.) Ker mu ne privoščim matere in ker hočem biti samo tvoja... Pa tega ne razumeš.

Franc.

Pavlina, kako te razumem!

Bregar.

Torej tako! Vse pojde!

Taševa.

Dobro!

Bregar

(pogleda na uro.) A kje je nocoj Pavel toliko časa?

Taševa.

Njegova navada ni, da bi bil netočen.

Pavlina.

Tudi na to stran mora biti enkrat izjema.

Franc.

In profesorja Celine tudi ni.

Pavlina.

Ta se ga gotovo zopet drži za suknjo. Saj sta vedno skupaj. (Vstane in gre do Celininih vrat ter jih odpre.) Tema... (Gre k mizi in sede za mizo poleg Bregarja.)

Franc.

Pa čakajmo!

Pavlina.

Čakajmo na njegovo milost! (Natoči si v kozarec vina in ga izpije.)

Bregar.

Danes si žejna, Pavlina!

Pavlina.

Strašno sem žejna. Kakor bi se vse v meni posušilo... Pa saj ni treba čakati, saj vesta, kdaj je čas večerje.

Bregar.

Ali to je res čudno.

Taševa.

Morda sta se zamudila kje na izprehodu.

Franc

(vstane in gre proti mizi.) Že mogoče.

Taševa.

Pozvoni, Franc!

Franc

(pride do kredence in pozvoni, potem sede za mizo poleg Taševe, da sedi tik Pavline.)

Pavlina.

To čakanje je nestrpnno.

Bregar.

Vsaka malenkost te vznemirja.

Pavlina.

Ah, vsi skupaj ste sitni.

Taševa.

A sama najbolj.

Pavlina.

Vi najbolj — tako!

Taševa

(jezno.) Pavlina!

Bregar.

Mir, mir, mir.

Pavlina.

O, mir! Ha! To je nekaj španskega za nas in pri nas!

Mina

(vstopi skozi vrata na desni.) Kaj želite, prosim.

Taševa.

Prinesite večerjo! Za oba gospoda (pokaže prazna krožnika v ospredju mize) denite na stran.

Mina.

Da, gospa! (Odide.)

Taševa.

Če bo mrzlo, ne bom jaz kriva...

Bregar.

Saj morata vendar priti vsak hip. (Pogleda na uro.) To je vendar čudno!

Taševa.

Ali tako čudno mi je... tako čudno, da ne morem povedati. Tako sem čudno bolna!

Bregar.

Razburjenje zadnjih dni...

Mina

(prinese večerjo in jo postavi na mizo ter hoče oditi.)

Bregar.

Pa bi poslala po zdravnika.

Taševa.

Kaj vem?

Bregar.

Mina!

Mina.

Prosim.

Bregar.

Pojdite h gospodu doktorju...

Mina.

Da, h gospodu doktorju...

Bregar.

In ga prosite, naj pride še nocoj sem k nam.

Mina.

Da naj pride še nocoj sem k nam.

Bregar.

Da!

Mina

(na vratih v ozadju.) Ali naj grem precej?

Bregar.

Takoj, takoj!

Taševa

(vzame večerje.) Ali danes mi nič ne diši.

Bregar

(takisto, potem Pavlina in Franc.) Človek se mora posiliti, zakaj jesti moramo. (Je.)

Pavlina.

Meni pa gre v slast.

Franc

(natoči kozarce.) Posilite se, teta!

Taševa.

Ne gre, pa ne gre! (Odloži nož in vilice.) Kako mi je slabo!

Bregar.

Izpij kozarec vina! Vino poživi človeka.

Taševa

(pije.)

Bregar

(pije in se obriše.) Človeške moči opešajo. Človek se izrabi kot stroj. In pride čas, in človek začuti, kako je slab, kako je bil slab tudi takrat, ko je menil, da je bil močan. Slabost je človeška krepost. Vsakemu, kdor živi, pride nekoč jesen, in sadovi njegovih del dozore! Kar je gnilega, je treba zavreči, kar je plemenitega, je treba shraniti, zakaj sadovi naših del so naši sodniki.

Pavlina.

To nekaj pomeni!

Bregar

(nekoliko pije.) Prav praviš, Pavlina! To nekaj pomeni! Kar je divjega v nas, to moramo ukrotiti in uničiti, in dobro se mora dvigniti nad njim kot dan nad nočjo... Danes se nismo zbrali k navadni večerji...

Pavlina.

O, kako je vsakdanja!

Bregar.

To je vsakdanje, kar je na mizi, a kar pride sedaj, to ni vsakdanje. Le žal, da nismo vsi zbrani nocoj.

Taševa.

Morda je še bolje tako.

Pavlina.

Človeku še bolj tekne, če mu ne kvarijo slasti...

Franc.

Tako je prav in res!

Bregar.

Toda odlašati ne smemo! Čas je drag in bežeč.

Pavlina.

Počasen kot lena misel.

Bregar.

Pa naj velja tvoja! Ne bom se prerekal s teboj!

Pavlina.

To je premalenkostno!

Taševa.

Pusti strica!

Pavlina.

O, kako ga puščam v miru!

Bregar.

Prav pravi Pavlina! To je premalenkostno. Preidimo k temu, kar je važno! (Pavlini.) Pavlina, prosim te, bodi mirna! Mama bo tudi.

Pavlina.

Potem bom tudi jaz.

Bregar.

Na svojo žalost sem čul že prej večkrat, a sedaj, kar sem tu med vami, sem se prepričal, da ne vlada v tej hiši ljubezen med tistima, med katerima bi morala vladati.

Taševa.

Da! (Nemirna je.)

Pavlina

(takisto.) Razumem Vas, gospod stric!

Bregar.

Tem bolje, torej govorim lahko brez ovinkov.

Pavlina.

A brez uspeha!

Bregar.

Počakaj in bodi mirna!

Pavlina.

Ne trudite se, stric!

Bregar.

To se mora zgoditi brez truda. Treba je pustiti besedo trezni glavi in zdravemu razumu. Treba je poudarjati, da tako ne more iti več naprej! (Taševi.) Kaj ne?

Taševa.

Da!

Pavlina.

Šlo je doslej in pojde odslej!

Bregar.

Ne, Pavlina! Razmere so take, da kriče po reformi!

Pavlina

(pije.) Reformujte jih, gospod reformator!

Bregar

(v jezi.) Saj jih bom, ker jih hočem! (Ostro Pavlini.) Ti moraš biti drugačna!

Pavlina.

A tako? Torej sem jaz vsega kriva?

Bregar.

Ne vsega, a mnogo vendar!

Pavlina

(stane.) A povem Vam, stric, da jaz nisem čisto nič kriva! Ali ste me čuli? Ali veste, kdo je kriv, kdo je kriv?

Franc.

Pavlina!

Pavlina.

Ah, pusti me! (Bregarju.) Ali veste, kdo je kriv? Stric, ali veste to? (Pokaže Taševo.) Ali jo vidite? Ta je kriva vsega!

Taševa

(vstane.) Pavlina! (Vgrizne se v ustnice in zopet sede.)

Pavlina.

Da! Le strmite vame, le strmite! Zdaj se Vam zdi strašno Vaše delo! Kaj ne? Živa kazen sem Vam, živ, glasan, kričeč opomin! Živa vest, ki Vas peče!

Bregar

(vstane.) Ali, Pavlina...

Pavlina.

O, pustite me, naj se izgovorim! Na prsih mi leži nekaj kot gora, in govoriti moram! Jaz ne poznam matere! Jaz je ne poznam!

Vsi

(vstanejo.)

Pavlina.

Da! Jaz je nisem nikdar poznala! In to me je bolelo, to me je neopisno bolelo, ko sem gledala sto in sto srečnih hčerá, ki so se z najiskrenejšo ljubeznijo oklepale svojih mater, ko sem gledala sto in sto ljubečih mater, ki so se z vso nežnostjo oklepale svojih hčerá! To je bilo in je zame tuje, in moje sreče je trpelo, tako silno trpelo! — (S poudarkom.) O, nekdo je grešil nad menoj, nekdo je strašno grešil nad menoj!

Taševa

(proseče.) Pavlina!

Pavlina.

Le kličite me, moj sluh je gluh za ta glas! V meni se nekaj oglašja, kar me spodbuja k maščevanju! Nekdo me je umoril, ko bi lahko napravil iz mene najboljšega človeka. A moj vrtnar je pokvaril in zanemaril to mlado drevesce, in vzrasla sem kot divja roža v globokem gozdu! Danes sem taka, kakršna sem: glasno očitjanje, živa kazen!

Taševa

(naglo.) Sad greha!

Pavlina.

Da, da! Gospa mati, sad greha! Ta greh se me drži kot gobe! O, strašno, strašno! A zakaj moram trpeti ravno jaz? Ali sem bila jaz česa kriva? Zakaj ste mi vzeli vse, kar dela človeku svet lep in prikupen, vablјiv in blage čute zbujajoč? Zakaj se je vse zavalilo name, da me je zadušilo, preden je cvet vzkllil iz popja? Kje je pravičnost, tista pravičnost, ki udari onega, kdor je kriv, in ki prizanaša nedolžniku?

Bregar.

Ne pregreši se, otrok božji!

Pavlina.

Ne pregreši se? Molčite s takimi vsakdanjimi ukazi, ki jih rabi človek takrat, kadar mu poide pameten govor! V meni niste vzgojili sodbe, ki loči dobro od slabega, greh od kreposti. Saj sem gledala greh, ki je slavil svoje orgije, in gledala sem krepost, ki je umirala... Zmedlo se mi je v glavi... Kot kaplje, ki padajo na kamen, so se uglablјali vame vtiski moje najbližje okolice. In čisto, srebrno zrcalo moje duše

se je razbilo na tisoč koscev... Napravili ste me topo in brezčutno, a Vi, mati, ste me prepojili z neizmernim sovraštvom do sebe! Kar je bilo dobrega v meni, to je umrlo! Priroda ni tega položila v pravo posodo, zakaj prišel je človek in je pometal to ven v blato na cesti kot nedolžne ptičke iz gnezda. Kar je divjega, strastnega v človeku, to mi je ostalo — to sem sedaj jaz — jaz Pavlina, Vaša hči, hči svoje matere! (Izpije kupico vina.) Solze so se mi posušile... solze, solze — lepota blage ženske duše! (Kriči.) Mati, mati...

Taševa.

Pavlina, Pavlina!

Pavlina

(steče k nji.) Vi ste me umorili, umorili!

Taševa

(pade na stol.) Kristus!

Pavlina.

Da, da, da!

Bregar

(gre k Pavlini.) Pavlina!

Pavlina.

In prodala sem se! Prav tako kakor Vi...

Taševa

(joka.) Prizanašaj mi!

Pavlina.

Da, kakor Vi! (Gre na svoje mesto. Takisto Bregar.)
Pa se bom še! (Pije.) Ah!

Taševa

(naglo vstane.) Kaj si rekla?

Pavlina.

Nič za Vas!

Mina

(vstopi skozi vrata v ozadju.) Bila sem pri gospodu doktorju, pa so mi rekli, da jih ni doma.

Taševa.

A meni je tako slabo!

Mina.

Pa so mi rekli, da se kmalu vrnejo in da pridejo potem precej k nam.

Bregar.

Dobro, dobro!

Mina.

Sedaj so šli gledat mrliča.

Bregar.

Tako, tako...

Mina.

In veste, kdo je umrl?

Bregar.

Ne!

Mina.

Nekdo iz Vašega sorodstva...

Vsi

(se zavzamejo.) Kaj?

Pavlina.

Kako ste rekli?

Mina.

Pravili so mi, da so umrli mati Vašega gospoda...

Pavlina

(naglo.) Kdo?

Mina.

Mati Vašega gospoda.

Pavlina

(gre od mize.) A kje je moj mož?

Mina.

Tega pa mi niso povedali. (Odide.)

Pavlina

(gre k zofi, sede.) Tako! (Molk.)

Franc

(stopi za njo.) Kaj ti je, Pavlina?

Pavlina

(gleda v tla.) Pojdi stran, pojdi stran!

Franc

(migne z rokami in gre k mizi nazaj.)

Pavlina.

Vidite, mati, kako umirajo ljudje! Kako umirajo, kako se jim zapirajo oči... (Zapre oči.) Kako jo lepo, če človek ničesar ne vidi! (Naglo vstane.) Ah!

Bregar

(stopi k nji. Proseče.) Pavlina, čuj me! Nam vsem pride nekoč poslednja ura! In umreti bomo morali in stopiti bomo morali pred večnega Sodnika.

Pavlina.

Dovolj posla bo imel z nami, stric!

Bregar.

A on je strog in pravičen! Glej, uvažuj to! Spravi se z materjo! Zadnji čas je, Pavlina, zakaj še nekaj drugega moraš zvedeti — ti in Franc! Franc tudi, (pazno jo gleda) tudi Franc!

Pavlina

(pokaže Franca.) Tam je, pa naj on prej zve! (Gre proti svoji sobi, odpre vrata in zavpije.) Ah! (vstane in se obrne nazaj.)

Bregar

(stopi za njo.) Kaj je? (Pogleda v sobo, stopi v njo, se vrne in prinese s seboj belo rjuho.) To je bilo razgrnjeno po postelji. (Vrže rjuho nazaj in zapre vrata.)

Pavlina.

Ta čudni strah!

Bregar.

Glej, Pavlina! Ali bi hotela stopiti s takim strahom pred božji stol? (Gre na svoje mesto.) Ali bi hotela?

Pavlina.

Pustite me v miru! (Gre k mizi in pije.)

Bregar.

Ne pij na strah!

Pavlina.

To je neumnost! (Obrne se v ozadje.)

Celina

(vstopi resnega, bledega obraza skozi vrata v ozadju. Gre naravnost proti Pavlini.) Čestitam Vam, gospa!

Pavlina.

Zakaj?

Celina

(ji da pismo.) Tu boste menda vse zvedeli.

Pavlina

(vzame pismo.) To je njegova pisava. (Hoče odpreti pismo.)
Ne! Tako sirov je bil danes z menoj! (Vrže pismo na mizo.) Ne bom brala!

Bregar

(pobere pismo.) Pa moraš!

Pavlina.

Berite Vi, če hočete!

Bregar.

Ali naj berem?

Pavlina.

Če hočete.

Bregar

(odpre pismo in ga razvije. Pod mizo pade denar.) Denar!
(Pobere ga in ga dene na mizo. Bere.)

Žena!

Ko boš brala to pismo, me ne bo več (prestane)
me ne bo več... (Govori.) Za Boga!...

Taševa

(naglo.) Kaj je?

Bregar

(k Celini.) Pa to ni res!

Celina.

Le berite!

Bregar

(bere.)... me ne bo več med živimi!

Pavlina

(se strese.)

Franc

(odskoči s stola.)

Taševa.

Jezus!

Celina.

Da!

Bregar.

In kaj se je zgodilo?

Celina.

To, kar je zapisano!

Bregar

(bere.) Za svojo materjo pojdem!

Celina.

In ta je umrla!

Taševa.

Vemo.

Bregar.

Ali je on tudi umrl?

Celina.

Da — umrl je!

Bregar.

Pa se je sam...

Celina.

Sam!... (Pogleda Pavlino.) To se reče — da, sam...
Pod streho smo ga našli, obešenega na vrvi...

Bregar.

Križani Bog!

Pavlina

(globoko sope in si grize ustnice.)

Taševa.

To je grozovito! (Molk.)

Pavlina.

Ali — ali je še kaj v pismu?

Bregar

(bere.) Vem, da nisem bil zate... zatorej ti grem s poti. Naj te spremlja tisti, ki je zate... Jaz sem truden in grem počivat. Kolena so mi omagala in grem povedat materi, da nisem bil slab in hudoben... Vse ti odpuščam!... Priloženi denar... ta denar imej za prvo potrebo...

Pavlina

(seže po denarju, ga nervozno zmečka in grize.)

Bregar

(govori.) To je bil dober človek! (Bere.) Ta denar imej za prvo potrebo... vse drugo pride... Pride, pride!... Temu smrt, drugemu življenje... Kar je še drugega mojega pri tebi, to daj moji sestri... Ubožica je, ker je izgubila mater in brata... Vse, kar si storila...

Pavlina

(mu iztrga pismo iz rok.) Dosti, dosti, dosti! Zdaj vem vse... (Pismo spravi v žep.)

Bregar.

O, ti moj Bog, usmili se njegove duše! Pa zakaj je to storil ta nesrečnik?

*Celina

(pokaže Pavlino.) To ve ta! (Odide v svojo sobo.)

Taševa.

Pavlina, kaj veš ti?

Bregar.

Kaj veš, Pavlina?

Pavlina

(molči.)

Taševa.

Odgovori, Pavlina!

Pavlina.

Pa bom! (Steče k Taševi in ji pomoli denar pred obraz.) Ali ga vidite? Ali vidite denar, mati? Ali vidite mojo ceno? Ali vidite, koliko sem vredna? Ali sem vredna svoje matere?

Taševa

(vstane, ostro.) Pavlina!

Pavlina.

Da! Toliko sem vredna! Ta denar je odplačilo za vse! In sedaj se poznam, in sedaj je vse končano! (Denar si tlači za ovratnik na prsa.) Tako, tako!... Prodajajmo se!... (Odklene se Franca.) O, Franc, o, Franc, ali vidiš, kaj so napravili iz tvoje Pavline? Ali ti to vidiš in ali še maraš zame, za tako Pavlino? (Strastno se ga oklene.) O, Franc!

Franc

(jo poljubi.) Pavlina!

Taševa.

Stran, stran, stran! •

Bregar

(naglo stopi med oba in ju razdruži.) Za Boga, narazen!
To bi bil greh!

Pavlina.

Jaz ne poznam greha!

Bregar.

Pa to je sodomski greh!... Sestra! (Sklene roke.)
O, čuj, sestra!

Taševa

(vsa izmučena, trepetajoče.) Pavlina, Franc, Franc — je
— Franc je... moj... moj... sin! (Sede.)

Pavlina

(odskoči.) Ha?

Franc

(potr.) Kaj?

Bregar.

Da! Franc je tvoj brat, Pavlina!

Pavlina.

O, ve živali!

Bregar

(stopi k Francu.) Franc... vse ti povem!

Franc.

Zakaj ste molčali?

Pavlina.

Da, živali ste! In Vi tudi mati! In jaz bom tudi, mati! O, sramota, o stud, o gnus!

Taševa

(naglo vstane.) Jezus, Jezus, Jezus! (Tiplje se po prsih in glavi.) Pav... Pav... Pav... (Kap jo udari na jezik. Pade na stol. Bregar in Franc priskočita k nji.)

Pavlina.

Da, tudi jaz! (Pomišlja.) »Nikaka težka služba, ne — prav lahka!«... In trava bo porasla nad grobom moje mladosti, in življenje — burno in nenasitno, bo me pogoltnilo, in utonila bom v njem kot bela ladja v morski globočini... A tega ste krivi Vi, mati! (Hoče iti.)

Taševa

(se z vso močjo dvigne in izteza roke za Pavlino.) Pa... Pa... Pa... (Vstrepeče na vsem telesu in se zgrudi na stol, zadeta od kapi.)

Bregar

(stresa Taševo.) Sestra, sestra!... O, Bog! Moj ti pravični Bog!

Celina

(pride v vrhnji suknji iz svoje sobe in gre proti ozadju.)

Bregar.

O, gospod profesor! Ostanite, ostanite!

Celina.

Žal! Klemenčičevim je treba tudi družbe in tolažbe! (Gre skozi vrata v ozadju. Tam sloni Pavlina.) A to se bo maščevalo, gospa! (Ko odpre vrata, vstopi zdravnik.)

Bregar.

O, gospod doktor! (Pokaže Taševo.)

Zdravnik

(naglo pristopi, otiplje Taševo, nasluša, če bije srce.) **Tu je
moja pomoč odveč!**

Franc

(se obrne k steni in sklene roke. Glava se mu skloni na prsa.)

Konec četrtega dejanja.

V slovenskem knjigotrštvu so na prodaj ti-le
Ganglovi spisi:

Pisanice, pesmi za mladino. Cena 50 h.

Iz luči in teme, pesmi. Cena 1 K 80 h.

Materine sanje, dramatiška slika v enem
dejanju. Cena 30 h.

Sin, rodbinska drama v štirih dejanjih. Cena
1 K 20 h.

Sad greha, drama v štirih dejanjih. Cena
1 K 20 h.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000045610

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000045611

